

Gazdina roba

Gabriela Preissová

OBSAH

OSOBY.....	8
JEDNÁNÍ PRVNÍ.....	9
VÝSTUP PRVNÍ.....	9
VÝSTUP DRUHÝ.....	10
VÝSTUP TŘETÍ.....	11
VÝSTUP ČTVRTÝ.....	13
VÝSTUP PÁTÝ.....	14
VÝSTUP ŠESTÝ.....	16
VÝSTUP SEDMÝ.....	17
VÝSTUP OSMÝ.....	19
VÝSTUP DEVÁTÝ.....	20
VÝSTUP DESÁTÝ.....	21
VÝSTUP JEDENÁCTÝ.....	22
VÝSTUP DVANÁCTÝ.....	23
VÝSTUP TŘINÁCTÝ.....	24
VÝSTUP ČTRNÁCTÝ.....	25
JEDNÁNÍ DRUHÉ.....	27
VÝSTUP PRVNÍ.....	27
VÝSTUP DRUHÝ.....	27
VÝSTUP TŘETÍ.....	28
VÝSTUP ČTVRTÝ.....	30
VÝSTUP PÁTÝ.....	31
VÝSTUP ŠESTÝ.....	32
VÝSTUP SEDMÝ.....	33
VÝSTUP OSMÝ.....	35
VÝSTUP DEVÁTÝ.....	36
VÝSTUP DESÁTÝ.....	37
VÝSTUP JEDENÁCTÝ.....	40
VÝSTUP DVANÁCTÝ.....	41
VÝSTUP TŘINÁCTÝ.....	42
VÝSTUP ČTRNÁCTÝ.....	43
JEDNÁNÍ TŘETÍ.....	44

VÝSTUP PRVNÍ.....	44
VÝSTUP DRUHÝ.....	45
VÝSTUP TŘETÍ.....	47
VÝSTUP ČTVRTÝ.....	49
VÝSTUP PÁTÝ.....	51
VÝSTUP ŠESTÝ.....	52
VÝSTUP SEDMÝ.....	52
VÝSTUP OSMÝ.....	53
VÝSTUP DEVÁTÝ.....	55
VÝSTUP DESÁTÝ.....	56
VÝSTUP JEDENÁCTÝ.....	58
VÝSTUP DVANÁCTÝ.....	58
VÝSTUP TŘINÁCTÝ.....	59
VÝSTUP ČTRNÁCTÝ.....	59
VÝSTUP PATNÁCTÝ.....	64

Svému zvěčnělému otci
FRANTIŠKOVI
za růžový keříček na zapomenutou mohylu,
jehož se umíraje na svém nemluvněti dožadoval,
k památce jeho připisuje
jeho
GABRIELA

OSOBY

EVA, krajčírka

TETKA EVINA

MEŠJANOVKA, KOTLIBOVKA, selky

MÁNEK MEŠJANÝ

MARYŠA KOTLIBOVÁ

SAMKO JAGOŠ, kožušník

ZUZKA, podruhyně

DOKTOR Z HROZENKOVA

NOTÁRIUSKA, jeho žena

HUSPEKA, pravotár¹ z Prešpurka

DANYŠ, sklinkář

JOŽKA, šohaj

POLUŠA, jeho frajerka

ŽIGA, dělník, houslista

RUBAČ, dělník

BARON, BARONKA, majitelé dvorce v Rakousích

SPRÁVCE

DRUHÝ STÁREK

Šohaji a děvčata. Dělníci a dělnice.

První jednání na návsi pohraniční uhersko-slovenské dědiny, druhé v komoře Eovy v Samkově stavení, třetí jednání na tovarychu² panského dvora v Rakousích.

Mezi prvním a druhým jednáním uplyne doba čtyř let.

¹ Advokát.

² Nádenická práce, hlavně v zemědělství, letní výpomoc ve žních apod.

JEDNÁNÍ PRVNÍ

Náves slovenské dědiny. Nalevo hospoda a vpředu v postraní Evina chalupa; napravo statek Mešjaných. U hospody v pozadí strom s lavičkou, kde sedí SAMKO, kožušník. Po jevišti přechází šohaj JOŽKA s frajerkou POLUŠOU, již drží kolem pasu. Slaví se hody. Z hospody se ozývá tlumená hudba a šum. Ze dveří vyrazí rozjařený DANYŠ, sklínkář, klobouček s velikým kosírkem³ a voničkou v ruce. Zpívá dle noty z hospody se ozývající.

VÝSTUP PRVNÍ

DANYŠ, JOŽKA, POLUŠA, v pozadí SAMKO.

DANYŠ:

Anička, dušička, někašli,

(hrozí prstem po notě)

aby ma pri тебе něnašli.

Bo ak ma pri тебе očujú – tú!

(Bujně zavýsknutí, jež musí být originálně slovenské, při němž si dá Danyš ruku za hlavu.)

Vezmú mi klobúčik aj šubu – tú!

(Pleští kloboukem o zem, ale ihned ho zase zdvíná.)

POLUŠA *(s Jožkou přicházející, žertem):* Co tys mne, Danyšu, ani neprovedl?

DANYŠ: Zavedl ňa k tobě stárek? Dalas ně voničku? Či mám já tobě rovný statek? Och, tys mi ta pravá! Ať si ta len podrží tvůj frajer. *(Obraceje se k Jožkovi.)* Jožko, co si myslíš, že moje dievča na Trenčansku sa tej tvojej nevyrovná? Ba vyrovná! *(Posadí se z druhé strany na lávku vedle Samka, a podepra si dumně hlavu, pokračuje.)* Ona má moja Ančka takové uprim-

³ Dlouhé kohoutí peří jako ozdoba klobouku svobodných slováckých hochů (též kosárek).

né oči, jaké v celej vašej dědině ižádná nemá – baže ižádná – –

JOŽKA a POLUŠA jdou, držíce se kol pasu, se smíchem vpravo.

VÝSTUP DRUHÝ

NOTÁRIUSKA, DOKTOR z *Hrozenkova*. **PŘEDEŠLÍ.** *Později EVA s MÁNKEM.*

Z pravé strany přichází NOTÁRIUSKA zavěšena v rámě svého druhého muže, DOKTORA, zastaví párek JOŽKU s POLUŠOU, přecházející tu posud v živé rozmluvě.

NOTÁRIUSKA: Prosím vás, slaví se zde v této hospodě hlavní hodová muzika?

JOŽKA: Ano, poníženě prosím.

NOTÁRIUSKA: My bychom se tam rádi podívali; bývá to zajímavé.

JOŽKA: Včil už neuvídíte, poníženě prosím, velkomožná paní, mnoho pěkného. To jste měli dojít hned zvečera. Včil už sú stárce napilí a stárky od tance pocuchány... Ale nech sa jen lúbí tam vejít. Však vás snad ještě zavedú.

DOKTOR (*k své ženě*): Co to, dušičko, znamená „zavedú“ – (*žertem*) snad tam nebude nějakých víl?

NOTÁRIUSKA: Ach, to jsou starodávne zvyky našeho dobrého slováckého lidu. K hodům, jež vy u vás v Čechách nazýváte posvícením, zvolí se vždy čtyři stárce, kteří ručí za pořádek celé chasy. K nim se přidělí čtyry svižné družice, zvané stárky, obyčejně milenky těch hochů. Již odpoledne chodívá takový vyšňořený průvod s hudbou po vsi, po domech zavádět – to znamená, že stárce provádějí ženské, uvádějice je k tanci na poctu mužům. Mezi jich tancem obskakují chlapci s opentlenými lahvicemi vína, dávajice poctěným zavdávat. Však počkej, jakmile nás cizince v hospodě uvidí, hned nás zavedou oba do sóla.

Z hospody vyběhne EVA s MÁNKEM. Oba trvají chvíli v němém rozladění. Eva se opírá sebevědomě a vzdorovitě o veřeje nebo přechází, Mánek zkroušeně při ní.

DOKTOR: Jenom se mi nesmíš s těmi šohaji dlouho otáčet, abych nemusel žárlit.

NOTÁRIUSKA: Jen si dej ty pozor! Z našich slovenských dívek je každá jako kytička. Jen si prohlédni tu tam – *(ukazuje na Evu)* jak dokonalá to kráska!

Ubírají se do hospody.

POLUŠA *(k Jožkovi potichu a závistivě):* Já nevím, co lidé na té Evě krásného vidí. Ona sa zatím jen tak nadnášlivě zná strojit. Však není nadarmo krajčířku; najlépe ušije na sebe. Ale nadutá je ke své chudobě – já ju nemožu ani vidět.

JOŽKA: No, hezká je, to sa jí nemože upřít.

POLUŠA *(špičatě):* To já vím, že sa tobě líbí.

JOŽKA: Och, to zrovna ne! Já ju také nemožu vystát, že sa k nám chlapcom vždycky tak pyšně chová. Ona zhlíží jenom k Mánkovi; ale to sa přepočítá.

Odejdou do hospody.

VÝSTUP TŘETÍ

MÁNEK, EVA.

MÁNEK: Nesužuj mě, Eva!

EVA: Jaké sužování! Řekla jsem ti, že dnes nebudu s tebou tancovat, protože jsi sa nechal zvolit od chasy za stárka. A víš přeca dobře, že mne chudobné dievča k tobě za stárku nedajú. Kde bych já vzala čtyřcet rýnských na ústroj a propijnú? A já musila tvojí stárce Maryši Kotlibové šit šaty! – Jsou „krajčířka“! –

MÁNEK: Proboha tě prosím, Evuško, já za to nemožu! To bylo z vůle představenstva; vysmáli by sa mi, kdybych stárkovství nepřijal, že juž za předního šohaja nestojím.

EVA (*pohrdlivě*): Vysmáli! – A když já jsem Maryšiny šaty slzami kropila – na tom věru ničeho nebylo! Jdi mi – ty jaktěživ nic samostatného nedokážeš... Nakázali ti to mamička a švagrové, vid'?

MÁNEK: A já si přeca jiné nevezmu než tebe! Věř mi, Evušo, ty si povíš, žes pro to moje stárkovství Maryšiny šaty slzami kropila, a já – já sa pro tebe už dost nenaplakal?

EVA: Ty tak snadno pláčeš a nejen kvůli mně.

MÁNEK: Nevíš, co jsem zkusil; nepamatuješ sa, jak jsem si ti o pomlázce stýskal a přitom mi plácem srdce usedalo – z hanby, že mi švagr před rychtářem a radním pro tebe nadal pochabých⁴ janků a nezdárných synů? A když jsem si to tobě stěžoval, tys tak pokojně u mne stála, jako panáček o funuse, tys se mnú jakživa nezaplakala. Och, to tvoje divné srdce! Evuša moja! Co si jen taková?

EVA: Víš, Mánku, tu té černé země, která najlépe snad ludi zná – anebo Pánaboha sa ptaj, ale ne mě. Proč bečí a motá sa strachem poplašená ovca, kdybys na ňu zadupal – proto, že má ovčí dušu; a proč sa tě nebojí a jiného než svého cíle si nevíš bár⁵ – jen ta malá vlaštovica?

MÁNEK: Ale ty nemáš ke mně té lásky, co já k tobě, sice bys mě jakživa nesužovala.

EVA: Ty si povíš, že já nemám srdca a lásky k tobě. To by jsi zas mohl sa zeptat naší tetky a tatíčka. Ti to lépe věďá vykládat, když mne pro tebe špičkují, že si mne nevezmeš a všecko zlé

⁴ Hloupý, bláznivý.

⁵ Bár i bar – třeba, aspoň.

mi prorokují... A ještě by jsi sa mohl zeptat měsíčka, proč nemožu zdravo spat, tak jako jiní lidé, a když konečně zaspím, proč sa mi vždy jen zdává o nebožce mamičce, jak je podlé ní na hřbitově pod břížečkú pro mne dost místa...

MÁNEK: Tož pod' se mnú, duša moja, do kola...

EVA: Už jsem pověděla! (*Podrážděně.*) Prisámboh, že s tebu do kola nevejdu, abys už mě nechal na pokoji.

MÁNEK: A já odběhnu od muziky dom - ať to potom dopadne na hanbu, že su stárkem, a nevydržím, jak sa patří, do rána. To jen pro tebe, pro tu tvoju umíněnú hlavu. (*Výhruzně.*) Já už idu! (*Ale stojí.*)

EVA (*chladně*): S Pánembohem! (*Ironicky.*) Dobře sa vyspi!

MÁNEK *dopáleně odběhne do statku vpravo. EVA se vrací pomalu k hospodě, kde se ozývá znova tlumená hudba.*

VÝSTUP ČTVRTÝ

SAMKO, EVA.

SAMKO (*povstane od stromu a blíží se k Evě; málo, nenápadně kulhá*): Dobrý večer, Evuško, jak sa dnes zabavuješ?

EVA: Pěkně ti děkuju, Samko, dobře. Ty sa ideš podívat k muzice?

SAMKO: Och, ne. Ještě by sa mi tam kdosi vysmál, že hle: kulhavý si ide tancovat!

EVA: Ale co sa ti to zdá; ty přeca tak velice nenapadáš! A pamatuju sa, když jsi byl školákem, žes tancoval.

SAMKO: Ano, to jsem neměl rozumu. Ale včil sa mi má chyba postaví před každé veselí. Proto si raději zalezu někam do kútka, a to mi je útěchu, že to Pánbůh tak ustanovil. Kdyby nebylo lidí takovýmto křížem navštívených, nikdo by si zdraví nevážil - že?

EVA: Ale jdi, Samko; to tě nemusí rmútit! Však sa tě lidé dost nachválíjú, žes řádný člověk... Na to tvoje dobré srdce, na tvoje pořádné jmění a šikovné řemeslo by sa za tebe vydalo deset hodných ženských!

SAMKO: Ale jenom-li z lásky, Evušo?

EVA: Proč by ne? Tuším, že sa ženské vždycky jen z lásky vydávají! Jakž jinak!

SAMKO: A potom, Evo, to je moje těžké neštěstí, že já jsem si vyhlídl zrovna jen jedínú, a to takovú, ke které do nejdelší smrti nesmím oči pozdvihnút.

EVA: To je škoda. Je snad proti tobě bohatá?

SAMKO: To ne.

EVA: A jaká je tedy?

SAMKO: Na to sa mě neptej, duša moja, zrovna jenom ty sa mě na to neptaj! Och, kdybys tušila...

VÝSTUP PÁTÝ

NOTÁRIUSKA, DOKTOR, PŘEDEŠLÍ.

NOTÁRIUSKA (*vyjde s mužem ze dveří hospody*): Je to roztomilé, vid'?

DOKTOR: Ale horko je tam k nesnesení. Zaobal se teď do šátku, ať se mi nenachladíš.

NOTÁRIUSKA: Vždyť je tak příjemno.

DOKTOR: Tys však od tance rozehřátá. Jen hezky poslechni. (*Obaluje ji starostlivě šátkem.*)

NOTÁRIUSKA: Tys si také musel zatančit, a svrchník si necháš na kočáře.

DOKTOR (*podá jí pravé rámě a odchází vpravo*): Ale, dušinko, já nejsem takové jemné páperko jak ty, a jen když ty mi budeš zdravá, mně jakživ ničeho chybět nebude.

NOTÁRIUSKA (*v odcházení*): Ty drahý, ty dobrý!

Odejdou vpravo.

EVA (*jde za nimi, k Samkovi*): Prosím tě, kdo byla ta velkomožná paní? Ta musí být dobrá, tak milo na člověka hledí...

SAMKO: Oh, to mi pěkná paní! Roba⁶ je to, roba, utečená od muža.

EVA: To není pravda! Roba se říká špatné ženské, a ona od muža neutekla.

SAMKO: Ba už utekla.

EVA: Však sa s ním tak srdečně shovará – slyšel jsi.

SAMKO: Co je po tom – to není její první muž. Já ju dobře znám, však jsem jí dával vloni na hedbávný kožúšek novú lemůvku. Ona byla notáriuskou v Polné, a že sa nesrovnávali dobře s mužem, dala sa rozvést a vzala si tohoto. On prý je doktor, co chodí k nemocným; a pochází až odkad'si z Čech; včil žijú spolu v Hrozenkově.

EVA: Ona byla naší, luteránské víry?

SAMKO: Ano, a on prý je katolík. S tím notáriusem měla dvě děti a o ty sa při soudě s mužem rozdělili. On beztoho byl horší než

⁶ Na vých. Moravě žena vůbec, ženská, ve Slezsku zvláště manželka (moja roba); obhroublý význam dostává toto slovo především na Hané, pokud je tam známo, ale i místy na vých. Moravě; zpravidla však přitom jde asi o takové představy, jaké jsou vyjádřeny ve spojení „To je ale hromská roba!“ nebo např. „Ty robsko smělé!“ Význam, který dává tomuto slovu Preissova, zvláště v této hře, totiž špatná ženština, odešla od muže a žijící s jiným, a hlavně pak v osudovém spojení gazdina roba, tj. žena s hospodářem žijící, ale ne jeho pravá manželka, není však ve východomoravském lidovém prostředí vůbec znám, a toto spojení je tedy třeba považovat za jeden ze zvláště zdařilých původních výtvorů autorčiných.

ona, sice by sa byl s ňú porovnal. Muž má mět rozum. Beztoho sa také podruhé ožení.

EVA: A váží si jich ludé?

SAMKO: Co by nevážili! To víš, ludé jenom když je to panstvo; ale já bych jim žádné cti nedal.

EVA: Vidíš, Samko, já bych jim to za zlé mět nemohla. Co je po jiných ludech, ti by kolikráte člověku srdce z těla vyrvali a pošlapali, kdyby sa jim dal... A jak oni spolu vyhlížijú šťastni – tak sa jim oči blýšťá!

SAMKO: Ale počestnost, Evo, a svědomí! Co je mi to za řádné ludi, když sa už kvůli těm dětem nedovedli překonat.

EVA: Hůř by bylo, kdyby sa před dětmi nesnášeli. Možná, že on ju ten první muž týral, snad jí vyčítal a bil.

SAMKO: Snad. Ale kdyby měla každá žena pro trochu bití od muža utéc, to by byl pěkný pořádek na světě.

EVA (rozhorleně): Samko, já bych sa od muža uhodit nedala, ani ničeho vyčítat by mi nesměl. To bys sa podíval, co bych mu udělala!

SAMKO: Ale jdi, dětino! Tobě by jakživ nikdo ublížit nemohl.

KOTLIBOVÁ s DCEROU vyjdou z hospody. EVA se SAMKEM se odvrátí a zajdou.

VÝSTUP ŠESTÝ

KOTLIBOVÁ, MARYŠA, JOŽKA.

KOTLIBOVÁ (k Jožkovi): Neviděli jste tu dceřiného stárka, Mánka Mešjaného?

JOŽKA: On běžel dom. (Zticha.) Tuším, že sa povadili s Evú krajčířkú, ona s ním nechtěla jít tancovat.

KOTLIBOVÁ: No, to měl oč stát.

VÝSTUP SEDMÝ

MEŠJANOVKA. PŘEDEŠLÍ.

MEŠJANOVKA vyjde ze dveří Mešjanova statku.

KOTLIBOVÁ: Pánbůh ti daj šťastný dobrý večer, kmotřenko! Co ty jsi letos ani do hospody nenahlédla! Já jsem pro tebe donesla trochu alašky^z, že když tam tak budeme pospolem sedět, kdyby ti přišlo mdlo. Ty býváš už taková slabá. Na, napi sa ode mne. *(Podává jí lahvičku.)*

MEŠJANOVKA: No, Pánbůh ti požehnaj, susedo. Ale co bych já s vámi v hospodě dělala? Dcera má už muža, a kdybych šla kvůli Mánkovi, ještě by lidé řekli, že si na něm zakládám jak na děvčici. *(Napije se.)* Pěkně ti děkuju. *(Vrací jí lahvičku.)*

KOTLIBOVÁ: Jen se napij po chuti; alaška je zdravá. A nech si tu sklínku, však jsem ji beztoho předevcírem přivezla z města pro tebe.

MEŠJANOVKA: Ty na mě vždycky pamatuješ.

KOTLIBOVÁ: Však jsme byly odjakživa kamarádky, a stejně nás Pánbůh navštívil vdovstvím. Jenže tobě tvůj nebožtík gazda⁸ zanechal spořádanější hospodářství. Ach, Bože, co já jsem sa nastarala, než jsem si ten náš půllán pro ty dvě dívky dočista vyplatila... A já vždycky téhle starší, Maryšce, říkám: Do žádného jiného domu bych tě tak ráda nepuštěla jako na ty dva grunty k Mešjaným – už skrze tu dobračku kmotřenku.

MEŠJANOVKA: Však já to vím; a je to také moje myšlení – Maryška by k nám patřila.

KOTLIBOVÁ: A ona – že jen tobě to svěřuju – jakživa o jiném ne než o Mánkovi.

^z Druh likéru. Pozn. red.

⁸ Hospodář.

MARYŠA *si za této řeči přikrývá fěrtoškem rozpacitě obličej.*

KOTLIBOVÁ: Tobě vím, že by sa ulehčilo, však dceru máš vydatú, a co s chlapcem – k tomu jen pořádná nevěsta. Nač je ti třeba starostí a roboty? Jako mně, dost jsme už vykonaly... Ale, Bože můj, on si to Mánek nejvíce kazí skrze tu krajčírku...

MEŠJANOVKA: Snad si nemyslíš, že mu jí dopřeju; – leda na blázny!

KOTLIBOVÁ: Och, to já vím. Ale nadělá tobě a celé rodině trápení a mrzutosti. Onehdy vykládala u nás Káča drkotnica⁹, že ho vidí večer co noc tam docházet...

MEŠJANOVKA (*podrážděně*): To je její hanba, ne jeho... Já chlapca hlídat nebudu.

KOTLIBOVÁ: Ještě ke všemu je luteránka... Jajbože, jestlipak víš, on kvůli ní utekl od muziky, že prý s ním nechtěla jít tancovat. Mú Maryšku tam nechá v hanbě. To máš, chuděrko, pěkného stárka. (*Hladí dceru, která se dá do pláče.*) Ne, neplač, beruško, neplač...

Stmívá se.

MEŠJANOVKA: To že kvůli ní? Já myslila, že to jen dom pro něco běžel...

KOTLIBOVÁ: Baže utekl, utekl jen kvůli ní.

Přicházejí EVA se SAMKEM.

KOTLIBOVÁ: Však ju uvidíš – tamhle ide.

MEŠJANOVKA: Dočkaj, co té slotě povím.

Hrne se k EVĚ, ona odvracejíc se skloní hlavu. SAMKO snímá klobouk.

⁹ Klepna, výřečná žena.

VÝSTUP OSMÝ

EVA, SAMKO, PŘEDEŠLÍ.

SAMKO: Dobrý večer, zdrávy zažívaly hody.

MEŠJANOVKA (*Samka si nevšímajíc, k Evě*): Poslúchaj, ty robsko smělé, dotěrné! Na našem Mánkovi žádná haňba nezůstane, ale na tobě – ty sloto luteránská – krajíčky vyhlídaná. Co ty si lákáš nerovného frajera k té vaší nuzotě! Ani Boha – ani víry jaksapatří nemáte.

EVA (*vykřikne bolestně*): Och! –

SAMKO: Vy bosorko¹⁰ jedna! (*Rozpřáhne se po Mešjanovce holí.*)

KOTLIBOVÁ: Jezumarja – pamatuj sa, Samo!

SAMKO (*jemuž napřážená hůl klesne*): Co vy sa na děvče sápete, povězte si to všechno Mánkovi – to vám lépe přísluší. A víru jí budete vyčítat? Za co vy si myslíte toho vašeho Pánaboha lepšího než toho našeho? Pojď, Evo! (*Bere ji za ruku.*) Nech pochabú sa jedovat¹¹ – snad je zas už napilá! Pojď, Evuška! (*Odchází.*)

MEŠJANOVKA (*se dá do zlostného pláče*): Toho, toho jsem sa dočkala...

KOTLIBOVÁ *ji schvacuje do náručí. Ze dveří hospody vyhrnou se tři stárci s tříslovými korouhvemi, za nimi STÁRKY, MUZIKANTI a CHASA.*

¹⁰ Čarodějnice.

¹¹ Zlobit se, vztekát se, zuřit.

VÝSTUP DEVÁTÝ

**TŘI STÁRCI, STÁRKY, MUZIKANTI, CHASA, MEŠJANOVKA,
KOTLIBOVÁ, MARYŠA.**

DRUHÝ STÁREK: Muziko, zahraj nějakú pěknú, půjdeme si pro Máňka – on nám uběhl. Snad jsme ho pohněvali – snad chtěl mít sólo... ať má sólo! Kde je Maryška Kotlibová?
(Maryša se k němu přitočí a on ji bere kolem pasu.) Pojd' sem, ať má Mánek s tebou sólo! Oj! Tuú... *(Zavýskne.)*

Všichni TŘI STÁRKOVÉ se hrnou do Mešjanova statku, ostatní s hudbou, odehrávající národní píseň, skočnou.

PRVNÍ SBOR:

Lúčka zelená,
tráva kosená,
v Borušové sú šohajci
ako malena!

DRUHÝ SBOR *(hlouběji, povážlivěji):*

Ale ne všeci,
enom nekeři,
keři majú za klobúčkem
pávové peři...!

Stará KOTLIBOVÁ s MEŠJANOVKOU se ztratí, napravo u své chalupy objeví se EVA ruku v ruce se SAMKEM. Vidí, jak MÁNEK se stárky vychází, jak mu přidělili MARYŠU, a on, objav ji kolem pasu a výskaje s ostatními, bere se zpět do hospody.

Jevišťe se úplně vyprázdní. Rozestře se temná noc s vycházejícím měsícem.

VÝSTUP DESÁTÝ

EVA, SAMKO.

EVA (*podpírajíc se o veřeje své chaloupky*): Vyčítala mi haňbu aj lákání a věř, mi, Samko, na dušu, že jsem sa dost dlůho Mánkovi jako nerovnému frajerovi vyhýbala. Ona snad ta jeho rodina myslí, že náš tatíček a tetka šohaje přemlůvajú – a oni zatím mě pro něho ještě sužují.

SAMKO: Evuško – on si tě Mánek jakživ nesebere za ženu.

EVA: To mi říkajú všichni – ale já zase povídám, že on by mne bar proti celému světu dovedl k oltáru – já však včil už za něho nepůjdu.

SAMKO: Proč s ním tedy mluvíš a veřejně o každé muzice sa vydáváš za jeho frajerku?

EVA: Protože chcu... (*Pomlčka*) Těžko povídat...

SAMKO: Vidíš, Evušo, tys divná děvčica – já ti nerozumím. Ale tolik chápu s jistotú, že bys Mánka pro tú jinú víru a vyčítání nerovnosti nechtěla za muža. Ale že sa tak darmo trápíš? Já, nehněvej sa na mě za to, vždycky si na tebe myslím a nebýt té mé chyby, již dávno bych sa byl s Mánkem pro tebe rval, byť mne to aj život stálo!

EVA: Samko – (*přemýšlí okamžik, pak rozhodnuta.*) Ano, to vám všem urobím... Samko... nemáš sa čeho bát... já za tebe půjdu...

SAMKO: Můj Bože, Evo – ty si ze mne neděláš jen jaše¹²? Pověz, že ne... Eva!

EVA: Och, ne, Samko. Ale co ti tvoji rodičové, nebudú ti zazlívati, že nemám kromě sporádaných hábú¹³, které jsem si za výšivky pořídila, co do stavení donést?

¹² Dělat si jaše, mluvit jaše apod. – dělat si z někoho blázna, mluvit hlouposti, lekat někoho.

¹³ Šaty, obyčejně starší šat.

SAMKO: Och, Evo, duša moja! Co ti to jen dětinského napadlo! Oni mi ještě povědá: Hlehle, dostals takovou pěknú a šikovnú ženskú! A já si tě budu do najdelší smrti považovat, že bys sa lépe ani u Mešjanových neměla. Kdy budeme mět sdavky a veselí?

EVA: Třeba po Vánocích, až bych si došila, co mám doma pro cuzí lidi zchystané – a sobě nějaké čepce. Peřiny a pěknú plachtu mám také – po mamičce.

SAMKO: Bar by ani toho nebylo – ještě bych byl věru radši, abys si nemyslela, že o hlúpoty dbám... Ten můj mladší bratr dostal grunt a k tomu Pánbůh mu popřál zdraví a lepšího vzhledu než mně – se ženu dostal tisíc rýnských –, ale já sa mu, své štěstí přirovnávaja, vysměju! (*Směje se blaženě a tklivě.*) Óch, Evo, u mne sa ti juž bude líbit. Muškát, rozmaryja a majoránek na mých oknech zelenajú sa ještě včil jako na jaře – mám na to štěstí. A když budeš chtět, zpachtuju si na jaře lúku a kúpím ti dvě krávy, abys měla s čím gazdovat¹⁴...

EVA: Tys dobrý člověk, Samko... Ale včil už dobrú noc!

SAMKO: No, nebudu tě zdržovat; já bych sám radostú někam uběhl do samoty a ticha... Dobrú noc, duša moja, (*podává jí ruku*) nech sa ti něco pěkného zdá. (*Odchází.*)

VÝSTUP JEDENÁCTÝ

EVA *sama.*

EVA (*otevře dveře chaloupky, ale zase je přivírá a posadí se na práh*): Modlit sa včil nemožu – neumím, a přeca bych si tak ráda na Bohu vyžádala štěstí tohoto dobrého člověka a ulehčení Mánkovi i sobě... Celá dědina mi nepřála pro toho Mánka, že jsem k němu věrně držela a o jině chlapce nedbala – mysli-

¹⁴ Hospodařit.

li si snad, že to dělám pro jeho statek... (*Prudce.*) Vy nespravedliví lidé – já sa vám nedám ponížovat – já vaše myšlenky všecky obrátím! Vy jste mi všichni tak suroví – tak – hlupí!

VÝSTUP DVANÁCTÝ

EVINA TETKA, EVA.

TETKA (*vykoukne z chaloupky oknem*): Eva, Evuša – tos ty? To sas už vrátila od muziky?

EVA: Ano.

TETKA: Já ještě nezaspala. Hovořily jsme až do včilka v záhumí s tvú kamarádku Zuzkú... Já jsem ju tak litovala. Ona mi vykládala, že nemá na celém světě nikoho na útěchu než tebe.

EVA (*povstane, a opírajíc se o dveře, hovoří*): Tetka, povězte to, ještě než zaspíte, tatíčkoví, že jsem sa zaslúbila Samkovi kožušníkoví. Po Vánocích sa sebereme.

TETKA: Jaj – cože?

EVA: Už sa stalo; – však zítra k nám jistě Samko dojde na besedu. Vždycky jste mi prorokovali, že s Mánkem do neštěstí padám; tož už budete mět pokoj; – dnes ho odpravím.

TETKA: Já si jen pořád myslím, jestli sa mi to jen nezdá; – k neuvěření je mi ta potěcha.

EVA: Ba, už věřte! Víte dobře, že já jakživa nadarmo ničeho netvrdím. Vy jste jako ti cuzí lidé říkávali, že šohaj ze dvou gruntů pro mne nenarostl. Ale já vám dokážu, že já o něho nedbám, třeba on sa rozumem pomínul. Alespoň ta jeho rodina uvěří, kdo koho lákal.

TETKA: To je zlaté řečnování – ty máš múdrý rozum, Evušo. A Samko je naší víry, tak bude s vámi požehnání.

EVA: On si mne bude považovat. Vykládal mi, že si z mé chudoby ničeho nerobí. Až sa sebereme, kúpí mi dvě krávy; budete mět i s tatíčkem u nás pomahaje dost.

TETKA: Daj Bože! Vidiš, dušičko moja, kdybys to byla s Mánkem až ku svatbě přivedla, já bych neměla této radosti. Pravda, má on dva grunty, pohlédnu tvářnost a za ten jiný kostel žádný z vás nemohl – jaks někdy říkávala –, ale věru on není dobrý člověk! Toho srdca Samkova nemá, ani co by z něho jednu dýchl.

EVA: Vy ho neznáte, tetka.

TETKA: Ba znám. Byl by jinak kolikráte u nás hovořil s nevážností o vlastní matce?

EVA: Není on tak špatný ani surový... Jenže on to pěkné nenechá ludom znat...

TETKA: Ať je to, jak chce; které se dostane, nech si s ním zkúší.

EVA: Včil mne už nechte, tetko; zavřete okeničku.

TETKA (*zavírá*): Tož dobrú noc!

EVA: Dobrú noc.

VÝSTUP TŘINÁCTÝ

EVA *sama*.

EVA (*obejde chaloupku a zastaví se znova na straně odvrácené od hospody, tváří k jevišti*): Jakú to pěsničku zpívala sobě kamarádka Zuzka, když sa chudák vrátila z kraja ze služby? (*Zpívá tichounce nebo odříkává.*)

Těžko je mi, těžko
na mojem srdečku,
ak by mi ho svázal
hedbávnú šnůrečkú.

Hedbávnú šnúrečku
rozvázat si můžem,
na tebe, šohajku,
zapomnět nemožem.

Vejde do chaloupky a objeví se u okeničky své komůrky.

VÝSTUP ČTRNÁCTÝ

EVA, MÁNEK.

MÁNEK *vyběhne z hospody, obejde plaše chaloupku a přeskočí plůtek.*

EVA (*smutně a chladně*): Vítaj mi!

MÁNEK: Tak jsu nazlobený jako d'ach¹⁵; musíš ty mi mysl převrátit, jinak sa ještě na ostudu opiju a cosi pomlátím.

EVA (*suše*): Proč?

MÁNEK: Mamička došly s Kotlibovkú za námi do hospody a tam mi v síni celá rozkatěná i se sestru Bětkú začaly šeptý s čerty povídat, že musím od tebe upustit a hledět si muškatoaté¹⁶ Maryše. Jářku – iha, a už nic jiného nevíte? No, že prý mi vyhodí ten podíl, tisíc rýnských po otcu, a oba grunty že sa připíšu na švagra. Ať to urobí! My máme pro náš začátek tisíc rýnských dost; postavíme si pěkně to vaše stavení nanovo a já budu chodit třeba k cuzím na výdělek, po práci, a rád! Ať sa za mě potom rodina haňbí.

EVA: Nic takového sa ti nepřihodí.

MÁNEK: Co myslíš – oni nepovolí!

EVA: Já za tebe jakživa nepůjdu: my sa po Vánocích sebereme se Samkem, kožušníkem – už jsem mu dala záslib.

¹⁵ Ďas, čert.

¹⁶ Pihovaté.

MÁNEK: Co to mluvíš za jaše! Takové si nech; až mne mráz oblil!

EVA: Žádné jaše – čistú pravdu mluvím – prisámbóh! Jdi, Mánku, pokoř sa matce a snášej sa dobře s rodínú. Třeba Maryša Kotlibová či jiná – jen když bude bohatá a katolička – buď s nů štasten, jako já budu se Samkem.

MÁNEK: Jakživ ne, Evušo! Proboha tě prosím, nesužuj mne!

EVA: Tvoja mamička mi vynadala krajíčky vyhlídaných a že nemám Boha. Já to už dávno tušila, že za tebe jakživa nepůjdu – ale včil ti stvrzuju na dušu, že spíš toto nebe dolů spadne, než abych s tebu šla k oltáru. Pověz to každému, že já to nedopustila – a jestli mne budeš ještě trochu lúbit – vyhýbaj mi...
(Zavře okeničku.)

MÁNEK (*dovrávorá ku prahu, tam se skleslý posadí a pokryje oči. Po chvílce pomlčky vrátí se k okénku a fuká*): Eva – Evuška – duša moja – Eva...!

EVA (*uvnitř*): Mívaj sa dobře, Mánek – Bůh tě opatruj!

MÁNEK *vzepře se u chaloupky a divoce odběhne.*

Opona spadne

JEDNÁNÍ DRUHÉ

Komůrka slovenského stavení se dvěma lůžky, prázdnou kolébkou, truhlou, kachlovými kamny, kolovratem, hodinami, konečně od trámového stropu zavěšeným bidlem, na němž jsou navěšeny pestré šaty Eviny. Poblíže okna stolek a dvě židle. Stěny bílé bez obrázků, kolem oken a dveří i zelených kamen pestré, tulipánové, růžicové a hvězdicové malůvky. V okně květiny a visící holubička. Kdesi může být umístěna polička s několika biblemi a kalendáři. Na stole malá lampa.

VÝSTUP PRVNÍ

EVA, ZUZKA.

EVA, šití majíc u sebe na zemi, klečí u kolébky vpravo; rukama objímajíc pelesfku, má na ní hlavu položenou. ZUZKA pilně šije na stoličce mezi postelí a kamny.

EVA: Všecka útěcha a posila mého smutného života mi s tebou odešla – děvečka moja malúčká, líbezná. Proč jsi mi umřela? Co sa bez tebe ze mne bídne stane – Katuška moja...

VÝSTUP DRUHÝ

TETKA. PŘEDEŠLÍ.

TETKA (*vlevo s talířkem a sběračkou v ruce*): Eva, Evuša, zas už teskníš nad tú kolébkú? Co mám Samkovi k té polévce ještě nachystat? Třeba, aby sa na tu noční cestu k jarmarku posilnil. Abych snad zasmáhla niekoľik vajíček?

EVA (*netečně*): Navařte si, co chcete.

TETKA: A ty s ním nebudeš večerať?

EVA: Ne.

TETKA: Eva – Eva, nehněvaj Pánaboha!

EVA (*povstane, sebere šití a bere se ke stolku*): Tetko, čeho mi vyčítáte – slova jsem vám nepověděla!

TETKA: No, je dobře, dcera moja, ale což nemám oči a povážení? Na čtvrtý rok jsi už vdaná a počínáš si ještě jako nějaká nerozumná děvčica. Pánbůh ti před čtvrtí rokem vzal dítě, ale hned tehdy jsem hovořila: Donesu tu Katuščinu kolébku na hůru¹⁷, abys ji neměla stále na očích. – Že nedopustí.

EVA: Byla mi na útěchu.

TETKA: Ba k zármutku! To si jen odjakživa na každou múdrú radu hlavu postaví, jak skalisko – a sužuje sa. Já už myslela, když sa ubírala včera se Samkem na tu rychtářovu svatbu, že už zapomněla – překonala sa... Ne – dnes to tuším zase na ňu došlo! Jen v samých myšlenkách a té práce věru za celý den nevyšila, co by si vydělala na zmrzlé slupky. A takového dobrého muža – takového muža...!
(*Odchází.*)

VÝSTUP TŘETÍ

EVA, ZUZKA.

ZUZKA: Neměla bys, Evuška, tak tesknit.

EVA (*zprudka vyskočí*): Zuzka, na mne sa věsí tesklivost' a hrůza – já bych sa radši viděla pod zemí!

ZUZKA: Evuška, pamatuj sa; dost ti popřál Bůh dobrého.

EVA: Ty také tak súdíš? Ona si naša tetka často poví: Šťastnější ženské se nenajde na celém kraju! (*Ironicky.*) Bože můj, šťastnější! (*Přecházejíc chytne se oběma rukama za hlavu a přejde z tichého tónu k výkřiku.*) A mě nic na světě netěší!

¹⁷ Půda.

ZUZKA (*skromně, bojácně*): Když sa dnes tak potajmu sejdeš s Mánkem, připadá mi to jako ještě na větší neštěstí.

EVA: A víš, proč se s ním sejdu? Abych té jeho mamě, Kotlibovce a Maryši dokázala, že je mi třeba jen prstem kývnút, aby za mnú ještě jako ženáč přišel. Včera na té rychtářově svatbě šel mi Mánek tak naschvál s nastrojenú ženú kolem k tancu, po frajersku ju opásaje, jak by každému dokazoval, bůhvíjak ju má rád. A vtom sa jeho mama s Kotlibovkú tak jedovatě a posmívavě na mne podívaly, cosi si na můj úkor šeptajíce, že sa mi oheň chytal v hlavě. To je za všeko, že jsem jim Mánka nechala!

ZUZKA: Prosím tě, dušička, nekřič tolik, mohla by tě tetka – či nedopůšfaj Pánbůh – Samko uslyšet.

EVA: Och, ať uslyší, mně je to beztoho všechno jedno. Vidíš, já jsem schválně včera při muzice sa na Mánka zadívala, aby ke mně došel – jim navzdory!

ZUZKA: On tě snad Mánek dodnes lúbí.

EVA: A on došel, nechav Maryšu ve druhé jizbě tak – s mamami. Tanec nám spolu nešel, ale on zůstal se mnú u kamen stát šeptaje: Jak sa míváš, Evuša? Bůhví, že bych třeba byla odpovíděla: Na tom ti už nezáleží – ale vtom jsem postřehla u dveří Mešjanovku s Maryšú, už sa za ním derúcí, a tak bezděky jsem pověděla: Včil ti nemožu ničeho vykládat, přijď zítra o desáté zahrádkú k oknu mojí komory. Samko bude na jarmarce v Píšťanech.

ZUZKA (*strachuplně*): A už je půl osmé. Samko je posud doma, aspoň bys mohla pomáhat jej vypravovat pryč.

EVA (*nevšímajíc si Zuzčiny poznámky*): Ona Mánkova mama sa zatím už k nám přihrnula a jedovala sa: Patří sa to pro tebe – ženu nechat sedět, a chytat se této? Že sa nehaňbíš! Víš, Zuzka, tak jako bych byla nějaká cigánka.

ZUZKA: Prosím tě, Eva, já už půjdu dom.

EVA: Nechoď ještě! (*Přiblíží se k ní; pokleknouš, tulí se k ní.*) Vidíš, Zuzka, tys mi jediná duša, které si možu postesknút – nikomu jinému. Tys také dost už na světě vytrpěla. Pověz mi, prosím tě, jak jsi to přestála, když tě v kraji ten frajer opustil a ty sas musela utíhnút¹⁸ dom v té hanbě?

ZUZKA: Smutné to bylo... Já sa naplakala – a mamička mne za mú vinu bila.

EVA (*vstávajíc*): Já bych byla na tvém místě neplakala. Ale já bych byla šla rovnú cestú k tvému frajerovi, a víš, co bych mu urobila?

ZUZKA: Co?

EVA: Já bych ho zabila – nebo sebe!

ZUZKA: Jójha, Bože můj, já bych nebyla s to vlasu mu na hlavě zkřivít. Ať si to před Pánembohem nechá na svědomí. (*Jde si zase sednout ke kamnům.*)

VÝSTUP ČTVRTÝ

SAMKO *vlevo v městském obleku, který mu nápadně nepřiléhá.* **TETKA. PŘEDEŠLÉ.**

SAMKO (*nese si hůl a klobouk, jež odloží*): Ani jsem si na večeri nepochutil, žes ty se mnú nejedla. Půjč mi klíček od svého stolíku, já si musím sebú vzít nějaké peníze.

EVA: Tuším je otevřeno.

SAMKO *si bere a zastrkuje něco peněz.*

TETKA (*ohlížejíc se po dveřích*): Kdopak to šramoce za dveřmi? Otevři, Samko!

¹⁸ Uchýlit se, skrýt se.

VÝSTUP PÁTÝ

MEŠJANOVKA. PŘEDEŠLÍ.

SAMKO (*otvíraje, překvapeně*): Ach, strýnka¹⁹ Mešjanovka!

EVA (*k sobě v překvapení a hněvu*): Mešjanovka!

MEŠJANOVKA (*nese přes ruku kožíšek*): Pánbůh rač dat dobrý večer!
(*K Samkovi.*) Vida, zhodilo sa mi – už jsem myslela, že vás ani doma nezastanu. Donáším vám tu něco na starost – pro našu mladú gazdinu²⁰ i pro mě.

SAMKO: Vítajte nám, strýnka. Evuša – podaj sem legátku²¹. Však už jste u nás léta nebula, strýnko.

EVA (*podává židli, chladně*): Nech sa lubí...

MEŠJANOVKA: Nebylo ani čeho obstarávat – tyto kožúšky jsme si kúpily ještě před Mánkovú svatbú v Trnavě. Panímáma Kotlibovka to poradila, že je tam řádný kožušník – ale já říkám, nad vás, Samko, není.

TETKA: Za jeho práci se lidé po světě ohlížijú – ne abych to pověděla jenom jemu na chválu, ale zeptajte sa rychtářky, jak sa po tom jejím svátečním kožúšku lidé na jarmarku v Plužnavé obracali.

MEŠJANOVKA: Však já ho viděla. Ale ona je ta naša rychtářka nehanblivá ciferňa²²; strojí a choďa pokrucá sa jako nějaká mladucha. No, Samko, na takovou módu, jako je ten její kožíšek, bych ráda měla tu ten můj přešitý. A pro našu mladú gazdinu urobíte nový – co ta by si nepopřála už

¹⁹ Původně otcova sestra, teta z otcovy strany, dnes nejčastěji ve významu každá starší vesnická žena, podobně jako české tetka nebo kmotra.

²⁰ Hospodyně.

²¹ Židle.

²² Parádnice, strojivá žena.

nový! Ale necháte si na něm záležet; však vám ho Mánek dobře zaplatí.

SAMKO: O to já sa nebojím, strýnko.

MEŠJANOVKA (*se stoupající kousavostí věty rozděluje*): Však já to jen připomínám, že můj syn by pro tu svoju ženu dušu dal. Modré z nebe by jí strhl. A ona si to Maryška věru zaslúží. Je dobrácká a z pořádného domu. Ty dvě děcka má jako obrázky. Hospodářství jim jen kvete. Však já to dobře s nimi zařídila – povedlo sa mi. (*Souvisleji.*) Ono sa na Mánka věšalo všelijakých ženských – šohaj byl pohledný a ještě včil by tak lecjaká roba, nedbaja hříchu, ráda sa na něho, ženáča, lepila. Maryška ale nemusí mět strach! On Mánek odjakživa dbá jen matky a rodiny, on by robu jenom zase na blázny a ponížení vedl! Tak jen by to dopadalo. (*Vstává.*) A včil už musím jít pomahat s večerů. (*Staví židli ke stolu.*) Tož sa tu mívajte s Pánembohem. (*Rozhlíží se.*) Vypadá to ale u vás jaksi zašklebené – smutné.

EVA (*k sobě*): Voso pichavá...

SAMKO: To se vám snad, strýnko, jen tak zdá, že my luteráni nemáme po stěnách obrázků a památek z pnutí.

MEŠJANOVKA: I nezdá. Mě jen tak napadlo, jaký je to rozdíl – ten pořádek a všecko štěstí u nás. A podívajme sa, Zuzka je tu také na besedě. No, ony bývaly odjakživa s Evů kamarádky, hodily sa tak dobře k sobě... Co dělá, děvčico, ten tvůj frajer? Inu, nevezme si tě, pravda, aby dal tomu tvému děcku pořádné jméno. Ba, tak to bývá, když člověk na spořádanost nepamatuje. Tož ale už s Pánembohem! (*Odchází.*)

VÝSTUP ŠESTÝ

PŘEDEŠLÍ bez *Mešjanovky*.

SAMKO: Spánembohem.

TETKA: Ale má tahle Mešjanovka nepřívětivou výřečnost; já ju nerada poslouchám.

ZUZKA *si potají utírá slzy, jde k oknu.*

SAMKO: Je to divná ženská, myslí si, že jenom u nich je to pěkné. Nech si zbůhdarma hovoří – jenom když dá vydělat. To už zapoměla, jak jsem jí jednu za Evu dal! Třásla sa tehdy zlostí jako bič. Jojha! (*Zasměje se.*) A včil ještě ráda došla mi donést výdělek.

EVA (*hořce*): Však ona dobře ví, proč došla. Trůfala si... na takového muža! Pravda, z vás to nikdo nechápe!

SAMKO: Baže chápu! Jiného pomlúvá a sama chce mět parádu! Ale včil už si musím pospíšíť, abychom dojeli. Zuzka, zajdi k Mičátkovcům, jestli mi už čeledín k naloženému vozu zapřáha.

ZUZKA (*odcházejíc*): Mám říć, aby sem dojel?

SAMKO: Ne, já sa tam doberu sám.

ZUZKA *odešla středem.*

VÝSTUP SEDMÝ

PŘEDEŠLÍ *bez Zuzky.*

SAMKO: Musím ti, Evuša, povědět, že mi ta Mešjanovka není ani tak protivná jako ten její syn Mánek. – Žádného povážení nemá. A pamatuj si to, Eva – ať sa mi neopovážíš podruhé jít s ním do kola bez opovědi; – chlapisko hlúpé, ani neví, co sa patří!

EVA: Tanec je veřejný! Já bych ti také jakživa nezbraňovala po vůli si jít s někým zatancovat!

SAMKO: Po vůli – ale tohle je Mánek! Snad bys ještě za ním mohla běhat, jaks to beztoho robila za svobody, že ti to Mešjanovka tehďáz o hodech vyčtla... Ne? Ať sa mi jakživa neopovážíš s ním shovárat!

EVA: Nedožiraj ňa! – Budu-li chtět, půjdu za ním ještě včil!

TETKA: Eva, Eva, co je to za řeč! Měj nad ňů rozum, Samko...

SAMKO: Já mám s tebú vždycky věru – jen trpělivost.

EVA: Anebo já s tebú... Jdi mi už, Samko, radši z očí – věř mi před Bohem, žes mi jen protivný od té doby, cos mne připravil o to naše dievča, o moju líbeznú Katušku.

SAMKO: Já že tě o ni připravil! Chceš-li dávat komu vinu, dávej vinu Pánubohu!

EVA: Tetka na tobě vždycky vynáší dobré srdce. Bylo to dobré srdce v těle, když jsi viděl, že je s našú děvčicú zle, že ju trhá psotník – a já tě posílala do Hrozenkova pro doktora.

SAMKO: Takový nepočestný člověk, co si vzal robu notáriusku, mně jakživ do domu nesmí! Vyhodil bych ho – jak by přes práh vešel – vyhodil!

EVA: Taks mluvil také tehdy, nedbaje vlastního dítěte – pro tú tvoju divnú počestnost! Přivedl jsi mi hlupé babsko, Kaču drkotnicu, aby ta pomáhala. Ona pomohla Katušce – ale ke smrti.

TETKA: Od psotníka těžko dítěti pomáhat, dcera moja. Psotník po-trhá takové pápěrko.

SAMKO: Na Kaču drkotnicu hřešíš, a ona pomohla už mnohokrát nejen dětem, ale i dorostlým, starým ludom. Mně samotnému zahнала zlý lišej.

EVA: Ještě dnes děvčicu vidím, jak po mně strhané oči obrací. Ten doktor z Hrozenkova ju mohl smrti ubránit – je to učený, dobrý pán! (*Prudce s přesvědčením.*) A on by ju byl ubránil!

TETKA: Pánubohu poručeno, dcera moja... Taková ztráta sa ti može z boží vůle zase vynahradit, ještě můžeš mět děti, že až tě budú mrzet.

ZUZKA (*přichází*): Pacholek má už prý chvílu zapraženo. (*Posadí se zase na stoličku k šití u kamen.*)

SAMKO: Však já už idu. (*Bere hůl a klobouk.*) Tož sa tu mívajte s Pánembohem, zítra po půlnoci jsu zase doma. S Pánembohem, Evuška, vzpomínaj ně věrně. (*Podává jí ruku, Eva ji přijímá s očividnou nechutí.*) Ty mi ani ruky jaksepatří nechceš podat? Eva – (*Stane zamýšleně, pak s náhlým chvatem.*) Tak mívajte sa tu dobře. (*Odchází.*)

VÝSTUP OSMÝ

EVA, TETKA a ZUZKA.

TETKA: Copak jsi sa ani řádně, jako žena s mužem, nerozlúčila, Eva?

EVA (*netrpělivě*): Prosím vás, tetka, jděte si už lehnout – beztak mi ráno vždycky prv vstanete než já –

TETKA: Však já půjdu. Ale já tě chcu, Evuška, jenom pamatovat, jakého ty máš muža. Jojhá – takového muža aby na celém kraju pohledal – ruku bys mu měla každého rána polůbnút! Máš sa při něm jako nějaká velkomožná paní; jenom před tebe všechny peníze položí, a tu máš, Evuška, hospodař si s tím, jak chceš. Anebo: Nenamáhaj sa, Evuška, já to sám zastanu. (*S táhlým povzdechem.*) Ja-ja – to je člověk, do rámečka aby ho zasadil.

EVA (*trpce*): Svú česť, tu vedlejší, nadnáší Samko až do krutosti, ale na té pravé cti si nezakládá. Vráti sa mi najednúc z jarmarku přestrojený – poměštěný. Napovídal mu tam kdosi, že člověk ve slovenském kroji nemá žádného považování, že ho drží za hlupého – a on nemeškaja skúpí hned městské háby, třeba na něm visely ku směšnosti.

TETKA: Ale jdi, věru sa domníval, že sa ti tak lépe bude líbit než ve slovenském. A keď ti to bylo proti myslí, proč jsi mu to nerozmluvila?

EVA: Kdopak sa bude s takovú slabú dušú hádat, a s vámi, tetko, je také těžko hovořit – právě tak jako se Samkem.

TETKA (*sbírajíc se k odchodu*): Mužský má odjakživa více rozumu, proto bys měla být na tom přestávající. Važ si jen takového muža, važ si ho! A daj vám Pánbůh dobrou noc! (*Odchází středom.*)

ZUZKA: Dobrou noc!

VÝSTUP DEVÁTÝ

ZUZKA a EVA.

EVA (*vstane*): Zuzko, ta tetka mně tím vynášením Samka jen více ho zprotivuje a ta Mánkova mama – že – ta umí člověku jed do srdca kapat! Víš, to si jen s těmi kožúšky vzala zábarku²³, přemohla sa náš práh překročit, aby mě jen znovu mohla pošlapat. – A Samka sa to ani netklo – hu – to je mi muž!

ZUZKA: Však na mě si také Mešjanovka začejřila²⁴ špičků. Mně ta hanba tak srdce utiskla... Co je jí po mně – jakživ mi žičku vody nepodala! (*Poplašeně.*) Kdosi je u okna. Snad už to Mánek!

EVA (*zmateně*): Včil jdi, Zuzko – ale ne, prosím tě, zůstaň u nás! Sedni si zticha v síňce na lávku – kdyby sa něco stalo – mně je tak hrozně.

ZUZKA: Tož já tu ve stavení někde počkám a budu dávat pozor. (*Vyklouzne zticha ze dveří.*)

EVA *přistoupí k oknu, a odstaviš květináče, rozevře je.*

²³ Záminka. Pozn. red.

²⁴ Vysmát se, vyšklebovat se, špičkovat.

VÝSTUP DESÁTÝ

MÁNEK a EVA.

MÁNEK (*u okna něžně*): Přece mne čekáš? Já už myslel, že sis tu řeč včera zase zmyslila na moje trápení, že bude tvoje okenička zavřena, a ty mne necháš jen tak marně obcházet.

EVA: Tys došel časněji – není ještě deset hodin... A nijaké tmy dnes není – jestli tě někdo u toho okna uvidí!

MÁNEK: Nech mne raději sejít tú okeničku k tobě. Bylo by to na veliké neštěstí, kdyby nás někdo zmerčil.

EVA: Tož pojd'... Ale já zastrčím závoru, aby sem zlú náhodú třeba tetka nedošla. (*Zastrkuje dveře. Obrátivši se k Mánkovi, který se zatím svižně shoupl z okna, rozpačitě.*) Ale bylo to ode mne bez rozumu, že jsem tě sem vyzvala. (*Jde vlevo ke dveřím.*)

MÁNEK: A já jsem sa v duši tak potěšil...! Věř mi, Evuša, mně sa často zle vede. Lépe by snad bylo, kdybych tehďáž, když jsi mne od sebe odstrčila, si byl na život sáhl – jak jsem chtěl. Jen ten smrtelný hřích, padaja mi na dušu, mne od toho zahnal.

EVA: Nemluv tak nahlas!

MÁNEK: Co mám včil ze života? Mám ty dvě děti, ale ty mne také nedovedú potěšit. I s Maryšú spořádaně vycházím, ale jen tak kvůli ludem; – srdce mi k ní přirůst nemože. Nehněvaj sa na mne za tvrdé slovo – ale to všecko ty máš na svědomí.

EVA (*bez staré hrdosti*): Já jsem to musela urobiť kvůli tomu pronásledování – a aby každý věděl, že jsem tě nelákala. Nebožtík otec, vzpomínaja tebe, vždycky jen vzdychal a mně s tetkú všechno zlé prorokovali. A včil každé chvíle u nás poví si tetka: Tys sa dobře posadila – tak si šťastná – ale pravdu neví žádný. (*Rozpláče se.*)

MÁNEK: Ty pláčeš, Eva? – Já jsem tě ještě jakživ plakat neviděl!

EVA: Samko je dobrý člověk; ale já mu nemožu přivyknout, protiví sa mi kam dál víc. Večer, než odjel, ke všemu mne ještě sužoval; vyčinił mi za to, že jsem šla s tebu včera bez jeho dovolení tancovat. Zapovídal mi s tebu ještě jedenkrát mluvit a vyčítal mi, že jsem za tebu za svobody běhala. Na to mu povídám: Nedožíraj ňa, budu-li chtět, půjdu za ním v tu chvílu.

MÁNEK (*vzrušeně, chvějně*): Ty bys ještě včil za mne šla?

EVA: Ba, kdybys byl naší luteránské víry, snad bych to udělala, že bych sa dala rozvést a za tebe šla, tak jako notáriuska, co sa po druhé vydala za toho hrozenkovského doktora. Samko by byl věru s nějakú druhú ženú také šťastnější. Och, Bože můj!

MÁNEK (*horečně*): Evuša, nenechajme sa oba sužovat. Když nedalas srdci zvůlu za svobody, daj mu ju včil. Och, já vím, že mne jen jediného lúbíš jako já tebe.

EVA: Včil už je pozdě, Mánek.

MÁNEK: Není. – V naší víře se to nedá provést, abych já sa dal jen rozsobášit²⁵, ale já bych mohl přestúpit na vašu víru, a tak by sa to dalo spravit. Vykládali jednu v hospodě, že to urobil jeden malíř z Vídně a šla za něho „tak“ dcera velkého jenerála! Zatím pojď za mne tak – co je nám do lidí!?

EVA: Za tebe – tak. Ale, Mánku – ty bys musel potom si mne vzít za ženu, za pravú ženu. Já bych robú nikdy nesměla ostat!!

MÁNEK: Vezmu, vezmu, Eva!

EVA: A kam bys mne zatím uvedl?

MÁNEK: Já jsem sa letos uvázal na gazdovskou smlúvu do Rakús, že tam dovedu na polní prácu do panského dvora dvě stě lidí

²⁵ Rozvést.

a budu je tam pořádat nyní od svaté Trojice až do poklidu řepných polí. Pobudem tam na pět měsíců a vynese mi to nanejmeně osm sto rýnských. Moja žena musí zůstat doma obzírat to naše hospodářství. Chtěl jsem si s sebou za gazdinu sebrat vdovu Kostelničku – ale proč bych tam nemohl raději tebe vydávat za gazdinu a za svou ženu. Pro těch pět měsíců už by z nás byli dva šťastní lidé a já bych to zatím s nějakým advokátem podnikl, abychom sa za sebe dostali.

EVA: A co ty tvoje děti, žena, rodina?

MÁNEK: Však aj ty bys donesla skorém stejnú oběti. A Maryša – víš – že mne k ní donutili; ona to také věděla, že jen tebe lúbím, proč si mě brala? O děti bych se staral; však nejsou z kameňa, abych sa od chudat odvrátil. Ti notáriusovi také měli děti a dobře sa aj s nimi porovnali; žijú ve vážnosti.

EVA: Proboha tě prosím, Mánku, jdi už – jdi. Na mne sa věsí veliký strach.

MÁNEK: Neboj sa! (*Obtáčí kolem ní ruce.*) Jakú mi dáš, duša moja, odpověď?

EVA (*se mu prudce vyvine, zmateně přeběhne komoru, a zastavivši se před zastrčenou kolébkou, mocí ji vytáhne vpřed. Pokleknuvši, obejmě kolébkou rukama, horečně*): Andělíčku, můj andělíčku...!

MÁNEK: Co děláš, Evuška? Tu líhalo to tvé nebože dívča – pravda?

EVA: Víš, Mánku, když ona žila – pro ňu jsem ještě Samka mohla vystát. Ale on mne o ňu připravil a s ňú si pochoval všecku moju trpělivost k sobě.

MÁNEK (*smutně, žárlivě*): Tys to svoje dievča měla ještě radši než mě, že?

EVA: Ba ne... Jenže tebe jsem lúbila jinak a ju zase jinak. (*V dojemné žalobě.*) Ale vy oba jste mi do srdca vešli jen na bolest.

MÁNEK (*přiklekává k ní a znovu se pokouší obejmout ji rukou*): Eva, duša moja, pojd' za mne, pojd'!

EVA (*odstrčí ho, povstane*): Ne... nemožu – naše neštěstí už sa dávno stalo... Ale ode dneška za týden sem k oknu zase přijď. Samo bude zase na jarmarce v Jasovém.

MÁNEK: Za týden budu už v těch Rakúsích; v nedělu na svatú Trojicu odjedu. Ale každé neděle sa podívám dom – tu bychom sa mohli vídat. Snad bych tě mohl vidět zítra – pozítří?

EVA: Tož dojdu zítra o deváté k turkyňovému poli a seberu si s sebou kolovrat tak, jako bych šla na přástku.

Venku šramot.

MÁNEK (*uleknutě*): Tak jako by kdosi zahrkocal u okna.

EVA: Snad je to Zuzka.

V pootevřené okeničce zakmitne se na okamžik Samkova hlava.

MÁNEK: Ne, to je mužský... Kriste Ježíši, tuším, že to Samko.

EVA: Uběhni. O mě sa neboj!

MÁNEK skokem se sváží chvatně z okna. EVA přeběhne zmateně jizbu.

VÝSTUP JEDENÁCTÝ

SAMKO, EVA, ZUZKA.

SAMKO (*tluče za dveřmi*): Otevřete, otevřete – rozbiju dveře – nežadajte si mne!

EVA odstrčí závoru, zároveň se SAMKEM oběhne ZUZKA uděšená.

SAMKO (*napřahuje hůl*): Ty sloto, ty robo bídná, kdo to zde u tebe byl?

EVA (*klidně, vzpřímená, ruce zkřížené*): Mánek Mešjaný!

SAMKO: A ty to ještě povíš! Jidášu jeden! (*Mrští po ní holí, jež se jí neublížíč sveze po sukních.*)

ZUZKA (*spínajíc ruce*): Bože můj!

EVA (*zdvihnouc k hrozbě ruku*): Ještě jednu se odvaž – běda ti!

VÝSTUP DVANÁCTÝ

PŘEDEŠLÍ, TETKA.

TETKA *polooblečena zjeví se ve dveřích.*

SAMKO: A on, psí duša, utekl – óch, jen počkaj – včil jdu za ním.
(*Obrací se ke dveřím – zleknutá tetka ho zadrží za ruku.*)

TETKA: Pro rány boží, co to vyvádíš, Samko? Kam chceš jít?

SAMKO: Mánek tu byl, Mánek Mešjaný. Ona sa s ním schází. Tu oknem utekl! – Och, já – to viděl – nadarmo mne to neobracovalo dom! – Já je zabiju – oba – a sebe také!

EVA: Zabí, ale špatných slov dávat nebudeš!

TETKA: Pro umučení boží – Eva – cos to vyvedla! Samko, Samuško, smiluj sa, odpusť – neoznam tu hanbu po dědině! (*Padne na kolena, zdvíhajíc ruce.*) Samuško, ona to udělala ponejprv, já vím, jak v Boha věříš, ať mne zatratí – že ponejprv a naposledy.

EVA: Tetka, neklekajte před ním.

ZUZKA (*rovněž zdvíhá k Samkovi sepjaté ruce*): Pamatujte sa, strýčku, nerobte ničeho na neštěstí! Bylo to ponejprv – já za to také dušú stojím.

SAMKO: Nechte mne odsud ujít, abych ju, Jidáša, neměl na očích... Utíhnu sa někam do samoty, třeba do sadu. Ať to jen Pánbůh ode mne slyší – jen Pánbůh!

TETKA (*povstala*): Samotného tě nepustím! Ty o sobě nevíš – já půjdu s tebou. Bože můj, co sa to stalo, co sa to stalo!

TETKA se **SAMKEM** odcházejí.

VÝSTUP TRINÁCTÝ

EVA a **ZUZKA**.

EVA: Zuzka, seber sa a běž k Mešjanovému, Mánek sa ještě dojista na lůžko neodebral, bar ho někde potkáš či vyvoláš. Pověz mu, že ještě této noci z domu odejdu s ním tam do Rakús na gazdovství a potom že za něho půjdu jako jeho druhá žena.

ZUZKA: Evuška, pamatuj sa – co to chceš urobit?

EVA: Nic nepoctivého... (*Strhne z bidla velký šátek a rozprostře ho na stůl.*) Podaj mi sem zčerstva moje sváteční háby, tú starú kordulku po nebožce mamičce a tam v mém lůžku u hlavy je uzlíček hábků²⁶ mé nebožky Katušky. Dočkaj, ty si sama vezmu. (*Vyňala z lůžka uzlíček a běží ke stolu.*)

ZUZKA (*strhuje z bidla vpravo oděv a podává jí ho. Několik shozených hábků nechá ležet na zemi*): Já jsu jak bezduchá – úzkost'ú!

EVA: Neboj sa. Já nejsu Jidáš, to sa ve mně Samko zmýlil jako ta Mánkova jedovatá mama, Kotlibovka, Maryša a všichni ti ostatní, co mi jen zlého přejú. Oni mne k tomu sami doháněli, tož ať jsú všichni potrestáni a já budu s Mánkem šťastná, jako ta hrozenkovská notáriuska s druhým mužem.

ZUZKA: Ale strhne sa nad vámi pohoršení; – celá dědina!

EVA: Och, nech strhne! Až to Mánek všechno provede, necháme sa sezdat a potom sa sem vrátíme. Ať si třeba námi opovrhujú – hlupí – my sa jim budeme smát! My jim budeme na očích šťastni. – Jaj, Zuzka – (*horečně, jásavě*) věříš mi, že tak, jak

²⁶ Šatečky, hadříky.

mne Mánek lúbí a já jeho – nelúbili sa ještě dva lidé ve světě!
Och! (*Zavýskne blaženě.*) Zuzko, běž! (*Zuzka se obrátí pomateně ke dveřím.*) Ale ne, počkej – já poběhnu sama... Oni by mě mohli zdržet! Spánembohem, Zuzka. (*Zastaví se u kolébky a políbí ji.*) Kolíbečko moja – spánembohem...! (*Odbíhá.*)

VÝSTUP ČTRNÁCTÝ

ZUZKA *sama, později* **TETKA** a **SAMKO**.

ZUZKA: Utekla – a mne tu nechá tak... Jestli ju uvidí a zastaví...
A jak já odsud vyjdu, nohy mám jak podřaty. (*Chytá se nejbližšího nářadí, obracejíc se ke dveřím.*)

TETKA (*otevře dveře a vejde se světlem, ve dveřích je viděti Samka*): Eva, pojd' Samka odprosit, ovečko nešťastná, poblúdněná, pojd' – on ti to všecko, duša dobrá, promine. (*Rozhlíží se.*) Kde jsi, Evuška? (*K Zuzce.*) Kde je?

ZUZKA (*pitomě*): Já nevím.

TETKA: Kam sa poděla? Šla do jizby? A co ty šaty jsou tak po zemi rozházeny?

ZUZKA: Nevím – já nevím.

SAMKO (*vrazí do komory vlevo a chytne se bédně za hlavu*): Tetuško, tetuško, ona mne opustila – ona utekla...!

Opona spadne.

JEDNÁNÍ TŘETÍ

Napravo zdi dvorce, nalevo stromy sadu, vzadu řeka a krajina. Jeviště třeba částečně stromy a kouskem zdi přehraditi. Napravo pod stromy hrubé stoly, lavice a židle přichystané k slavnosti.

VÝSTUP PRVNÍ

EVA a ZUZKA.

ZUZKA rovná na dlouhém stole misky, lžíce a džbánky; **EVA** šije rukávce.

ZUZKA: No, včil už to bude k té naší požaté všecko nachystáno, jenom už jíst a pít.

EVA: Ještě musíš dojít na špižírnu pokrájat chleba. Já bych ti věru pomohla, ale už sa mi tak ruce třasú, abych ty rukávce dorobila. Za dne to beztoho nerada šiju, aby neřekli, že si co gazdina hovím.

ZUZKA: Však sa narobíš a nastaráš dost, Evuška. Doma za celé svobody, ani cos byla u muža, tolik sas nenastarala. Není ti to za těžké tu na gazdovství při Mánkovi tak sa trápit?

EVA: Však su jeho žena – a třeba ještě nejsme sezdaní – už to nebude dlouho trvat... Však tu v Rakúsích zatím o tom našem sužování nikdo ničeho netuší...

ZUZKA: Hen²⁷ zas napilý Rubač... Eva, toho by měl gazda z tovarychu vyhnat. Jen ostudu robí...

RUBAČ (*přichází napilý. Mezi řečí si blábotivě popěvuje*): Jojha – jojha – jojha...

²⁷ Tady, tam, hle tam!

VÝSTUP DRUHÝ

RUBAČ. PŘEDEŠLÍ.

RUBAČ *napilý se chytá rukou stolku a zporáží některé nádobky. Sedá si naproti Evě.*

EVA: No, pomalu, Rúbaču, pomalu! Snad sa tu neposadíte – jděte sa vyspat!

RUBAČ: A na justament si sem sednu jako pán – jako velkomožný pán. (*Natáhne nohy.*) Ještě tuhle cigárku si zapálím. (*Vytahuje z kapsy kalhot doutník a sirku.*)

ZUZKA: Jen už sa nám odsud klid'te...! Kdybyste sa byl neoslopal²⁸, mohl jste tady pokojno hodovat jako ostatní dělníci. Takto byste nám tu byl jen na hanbu! Dojdú pan barón s paní barónkú na nás sa podívat, a to by sa měli na co dívat.

RUBAČ: Ticho, ticho, Zuzička...! Co by sa na mne sápara jako kvočka. Pojd' sa tu pěkně podle mně posadit; budem zpívat sponem... Ťúú... (*Zavýskne.*)

EVA (*rozkazujícím hlasem a napřáhne ruku, ukazuje k východu*): Rúbaču, hybaj odsud v tu chvílu...!

RUBAČ: A cože, vy bosorko jedna, co vy sa na mě rozglábnete²⁹...

ZUZKA: Rubaču, dajte si pozor na hubu, ať vás gazda nevypoví z práce – to je gazdina!

RUBAČ: To že mi gazdina? Roba je to muža utečená a s gazdú nesezdaná! Ona si myslí, že ju neznáme? – Jojhá, známe po pravdě.

EVA: Rubaču!

²⁸ Nezřízeně se opít.

²⁹ Rozkřiknout se, otevřít si hubu.

RUBAČ: Keď já jsem byl mladým ženáčem, jen co bych býval měl více majetku, taková roba by za mnú do Rakús na tovarych také byla šla... Že ne? Že, Zuzička? – Tak jsem sa s robú nahňeval – pojd' – pojd' si ke mně sednúť...

ZUZKA: Včil jdu pro gazdu... To sa podíváte. (*Popojde před Rubačem vlevo ke vrátkům.*)

RUBAČ (*uleknutě povstane*): Pro gazdu – cože, nač – a tož, když jste takové – mívajte sa tu s Pánembohem. (*Odvrávorá, blábole popěvek.*) Jojha...

EVA (*rozčileně*): Roba...! Gazdina roba...! Kdo jim to pověděl? Mánek si nechal záležet, aby si sem nepřivedl nikoho z našeho kraja. Všichni naši dělníci jsú až z Kopanic, koliknácte mil od naší dědiny... Musely jste to vyzradit jenom ty nebo tvoja mamička!

ZUZKA: Prisámboh, že nevyzradily, ať jsme v tu chvílu života zba-veny!

EVA: Jak by to tedy mohli vědět?

ZUZKA: To nevím – ale věďá to všichni, hned od začátku, jak jsme sem došli, našli ti přízvisko „gazdina roba“... Já jsem ti to chtěla už koliknáctkrát svěřit, ale bála jsem sa tě sužovat. Ženské si také onehdy, jak pekly chléb, povídaly, že ten tvůj muž Samko – (*Zarazí se.*)

EVA: Co, Samko?

ZUZKA: Jak prý o tobě někdo počne mluvit, že ujde pryč. –

EVA: A víš-li, Zuzka. Mánkovi ničeho nevyčítajú?

ZUZKA: Kdo?

EVA: No – všechno ti lidé.

ZUZKA: Já nevím – ale tuším, že ne. To víš, mužskému všeco projde.

EVA: A co ti hlupí lidé myslí, že si mne Mánek nevezme?

ZUZKA: Což já vím!

EVA: Zuzka – pověz mi ihned – na dušu – co ty myslíš!

ZUZKA (*skromně, váhavě*): Bože můj – co já hlupá možu předzvídat. A ty sa při tom tak třaseš, jak osiková ratolístka. Eva – Evuška, líto mi o tebe! (*Pokryje si rukou oči a tiše zaslzí.*)

EVA: Neplač, dítěto! (*Sedne si vpravo s přemáháním.*) Vždyť já už jsu pokojná, vidíš. Ale Mánka mi zavolaj ihned – Běž! Však on toť jde.

ZUZKA *odejde.*

VÝSTUP TŘETÍ

MÁNEK a EVA.

MÁNEK: Ty už si všechno pořídila? No, musíme dělnictvu dnes na dožatú dopřát, aby mi zase napřesrok všichni na zavalanú došli. Od panstva dostali čtyry věderka vína a já dodám dvě. Bílého chleba také dostali sdostatek – no a to ostatní mně už neubere. (*Posadí se k ní vpravo.*) Dobře asi s tím pachtem letos vyjdu, kdyby sa nám povedlo tak jen každým rokem, pravda Evuša? Znenazdaja bychom si zachovali pěkné peníze...

EVA: Ty sa tím vždycky tak těšíš, a co s mnoha penězi? Mně by jakživ k srdcu nepřirostly.

MÁNEK: Mohli bychom si zpachtovat třeba tu v Rakúsích pěkný panský dvůr... já bych měl rád pohledný vozík jen tak na projížďku a pro zimu sánky. Mojim koňom by sa nesměly vyrovnat žádné... Těmi bychom sa vozili spolem.

EVA (*povstane a vezme šití*): Já zase si jiného nepřēju než k nám do dědiny bar jen na jeden ten tvůj grunt. Tam si budu gazdovat – a šťastná budu přede všemi.

MÁNEK (*povzdychne a poobrábí se*): Och, mně sa to zase nezdá – já bych nesnesl tak všeliké to – (*Zarazí se, Eva si zatím k němu se šitím přisedla.*) Prosím tě, co to pořád robíš – ani dnes na požatú si nedáš pokoja. Moříš sa tím vyšíváním celé večery a svátky.

EVA: Však je to moje bývalé řemeslo a už jen tu několik stehů, pak budu s těmi rukávci hotová. Mám už stánek, šatku, fěrtošek – všecko z batistu – všecko jen bělúčké – k těm našim sdavkám. (*Mánek při posledním slově překvapen trochu odsedne; pak se k ní zase přiblíží.*) Hedbávné fěrtošky sa mi tak nelíbí... Víš, já bych chtěla být pěkně nastrojena, však ono přijde mnoho lidí do kostela sa na nás dívat. Že jistě ta tvoja mama také?! – Podívaj sa, takové rukávce bude málokdo mět; na široko hračůvková výšivku a každý kvítek jiný...

MÁNEK (*hladě jí po vlasech*): Jdi mi – ty dětino. Ty máš, Evuša, vždy do vlnek rozčepýřené vlasy; ale zrovna ty vlasy a oči sa mi vždy na tobě najlépe lúbí. Jsú tak zvláštní, nevidané...

EVA (*pojme ho za ruku, hladíc jí*): Mánku, jak to s námi vypadá? Věř mi, je mi to jaksi těžko sa ptát – však sa toho domáhám dnes poprvé... Dá sa to všechno ještě toho roku provést do těch našich sdavek tak, jaks mi to na dušu zaslíbil?

MÁNEK: Však víš, že už jsem toho advokáta z Prešpurka sem zavolaal. Odepsal, že dojde, tož ho čekám každú chvílu; on to už všechno spraví.

EVA: Mánku – a kdyby všichni lidé sa proti nám postavili – pravda, tebe to nepomátné?

MÁNEK: Och, kdeby!

EVA (*sveze se u něho na kolena a tulí se k němu hlavou. Tklivě a steskuplně*): Manuško, věř mi – mně bývá tak někdy těžko... Tu sa mi to všecko na srdce položí jak zlá můra – ve dne myšlenky a v noci sny mne sužují... Dnes k ránu sa mi zdálo, že jsem

byla v naší komoře Samkova stavení a ti moji nebožtíci, mamička, tatíček i to moje dievča, všichni u kamen seděli. – A tak už po kolikáté. Já na ně zavolala: Jak jste sem došli? A mamička nepohlížaja na mne, jen sa ozvaly: Eva, Eva!

MÁNEK: To byl nepěkný sen, ale jen když to není pravda.

EVA (*povstane, přecházejíc*): Mánku – napilý Rúbač mi tu před chvílú do očí sa odvážil – že – že prý jsu jen gazdina roba... A všichni prý to o mně – o nás – věďá...

MÁNEK (*povstane*): Dočkej, to že ten korhel³⁰ řekl? V tu chvílu mi potáhne ze dvora. (*Chce odejít.*)

EVA (*ho drží*): Ne, Mánku... on nebyl při rozumu! – Je ženáč a má tolik dětí... A k ponížení by to bylo sa o to zastávat.

Přichází ZUZKA.

VÝSTUP ČTVRTÝ

ZUZKA *vpravo*. **PŘEDEŠLÍ.**

ZUZKA: Gazdo, poklasný vám donesl psání.

EVA (*poděšeně*): Psání – od koho?

ZUZKA *odejde vpravo*.

MÁNEK: Čeho sa zase lekáš? Je to z domova – tuším od Maryše; píše mi beztoho, jak to doma stojí s hospodářstvím.

EVA: Čti to nahlas...

MÁNEK (*čte*): Najmilejší můj Mánek! Já tě nastotisíckrát pozdravuju a tú smutnú vědomosi ti dávám, že už je toho plná dědina, že tam na gazdovství v Rakúsích žiješ s Evú krajčírku. Já jsem tomu dlúho věřit nechtěla, když si mne na dušu ujišťoval, že Eva utekla z domu pro mužovo zlé zacházení a je ve

³⁰ Pijan, ožrala.

vašem dvoře dělniců jen jako druhá jiná – já sa tě před mamičkami ještě zastávala – ale včil už to na mne strachem padá.

EVA (*překvapeně*): Tys tam doma na dušu jistil, že mne jinak neznáš než jako každú jinú dělnicu?

MÁNEK: Ale, Evuška, dokud advokát to neprovede, není třeba pohoršení. Já se už dobře postavil – to neměj starosti.

EVA: Čti dále!

MÁNEK: (*čte*): Já sa napláču neustávaja a ty naše děti za mnú sa batolí jak chudáta kuřata. Ta starší: „Co že je vám, mamičko?“ – Mánuško, jestli je to pravda, pro Boha a všechny svaté tě prosím, rozpomeň sa na ty děti, rozpomeň sa na moju věrnú lásku a trápení – přijed' hned dom – nech toho gazdovství – ať radši přijdeme o bůhvíco – anebo já tam pojedu za tebou, jen co sa mamička vrátí. Ona tam k tobě zítra pojede. Zůstávám tvoja věrná, ztrápená manželka Maryša.

MÁNEK (*jemuž ruka s listem klesne*): Matka sem za námi dojde.

EVA: Nech přijde! Dozví sa jen skorej, co by sa byla dozvěděla o krátký čas později. Já sa jí neuleknu. (*Zpytavě, bojácně a výhružně.*) Mánku – snad tě to nepomýlilo?!

MÁNEK: Och ne... Já od tebe neupustím, Eva!

EVA (*vděčně*): Mánku, duša moja! (*Vášnivě.*) Všecka ta neposlušnosť a pohoršení, kolikero jsem jich už na světě prohřešila, přišly na mne jen z velké lásky k tobě. Ale ta nenávisť k tvojí mamě a všem těm ludom, co mi vždy jen krve upíjali – ta je spravedlivá na jich povržení!

Ve dveřích se objeví DANYŠ.

MÁNEK: Počívaj sa, Danyš – och, kde sa tu ten vzal?

VÝSTUP PÁTÝ

DANYŠ. PŘEDEŠLÍ.

DANYŠ: Pochválen Pán Ježíš Kristus a daj vám Pán Bóh šťastný dobrý večer! Kde že já sa beru – no jako velkomožný pán jakýsi, který sa može, len co mu napadne, podívat do Němec, bar i kraj světa, a nikde sa neztratí... Já půjdu včil rovnú cestú do Vídná a věru němám z toho strach... Už tak – můj gazdo a gazdino – potem až dojdu, tak po vinobraní k podzimu dom – buděm sa ženit.

MÁNEK: S kým?

DANYŠ: No přeca s Ančkú. Snad bych ju nenechal!

MÁNEK: A máte-li být od čeho živu?

DANYŠ: Čo by ně! Chalúpku k býváňú máme a kúsek ovesné a kuřicové stráňky k tomu... Já si už vyrobím něco ve světě – ženě pěkně budu posílat... Len zaplať Pán Bóh za to, že ňa páni letos naposledy nesebrali na vojnu.

MÁNEK: No, na takové ženidlo zrovna bys nemusel pospíchat.

EVA: Ono sa ti to, Mánku, snadno poví – pravda, Danyšu? Každý jen nejspíše uvěří tomu svému srdcu.

DANYŠ: Och – jojha – kde som něhal paměť. Tady si zvolna pleskám a od města som len dechu popadaja běžel, abych předběhl strýnku Mešjanovku. Bere sa snad k vám – pěšky od železnice; viděl som ju na vlastní oči a napadlo mi, když som sa v našom kraju dověděl, že tu tak žijete spolu – aha, to bude asi se strýnkú nějaká zlá domluva.

MÁNEK: Běž si, Danyšu, do ratejny, ať ti tam dá Zuzka něco na posilněnú pojest a zapít. Jdi zčerstva – zastaneš ju tam.

DANYŠ: Naděl vám Pánbůh. *(Odchází.)*

VÝSTUP ŠESTÝ

EVA a MÁNEK.

MÁNEK: Evuška, ty musíš mamě odejít někam z očí; zajdi si třeba do druhého dvora k poklasné za nějakým poptajem. Já už to s ňú tady přestojím.

EVA: Nač bych sa před ňú schovávala? Zrovna jí budu hledět do očí, aby sa jedovala. Dozná alespoň, že jí to všecko nebylo nic naplat.

MÁNEK: Evuška, proboha tě prosím, poslechni. Ještě sa na tebe sesype dost, než to přestojíme. Co by si sa neuhla mrzutosti a tu – kde k tomu co chvíla lidé sa možú nahodit. Prve si řekla, že pro moju velkú lásku všecko vykonalas, tož dokaž ju zase – poslechni.

EVA: Tož já sa zatím uhnu – třeba na schodky do sklepa zajdu – ale, Máňku, duša moja, buď statečný a pravdě sa neuhýbaj. (*Odchází.*)

ZUZKA (*přibíhá chvatně s druhé strany*): Gazdo, strýnka Mešjanovka, vaša mamička, vás tu hledá.

VÝSTUP SEDMÝ

MEŠJANOVKA, MÁNEK

MEŠJANOVKA přichází.

MÁNEK: Vítám vás, mamičko. – Že jste sem takovou cestu vážila!

MEŠJANOVKA (*vážně, truchlivě*): Vážila, chlapče můj – vážila – a hlavu po celé cestě jako pod kladivem. (*Počne rukama lomit a ruce o bok podpírat, po starém tónu.*) Pro rány boží – co sa to pořád na tvoju hanbu dozvídáme. Maryša, chuděra, vstávaja lehaja běduje a plače – já z hanby nemožu hlavu z domu vystrčit – ty děti chudáta sirotci opuštění od vlastního otca –

MÁNEK: Ale koho jsem opustil, mamičko? Vždyť už jsem byl za ty čtyry neděle dvakrát doma. Častěji nemožu jezdit – to stojí peníze.

MEŠJANOVKA: Doma – ale cigáníš nás, obelháváš! Nemocná Hrablejevka, co sa vrátila do Kopanic, tvrdila na dušu, že tu s Evú žiješ. Odtamtud to k nám donesl papučáč, spolehlivý člověk; však ještě jinak sa to potvrzovalo. Sama tetka Evina říká: Nešťastná Eva – to on ju Mánek svedl. A byla by už sem došla, kdyby ji Samko nebránil, ten o té robě bezbožné – cigánské nepleše – ani slyšet nechce. Fuj, je-li to pravda, Pánbůh tě ztrestá i s ňú.

MÁNEK: Už je toho dost. Já si od vás rozkazovat nenechám! Nejsu už žádné chlapčisko – statek je psaný na mě.

MEŠJANOVKA (*stojí*): Tak ty jen když máš připsaný statek! Rodičko boží sedmiboletná, čeho jsem sa to na synu dočkala? Že jsem pro tebe na púti v Šaštíně, když jsi maličký ochoral – po kolenách lezla – ze zaslibu po kolik let bez výšivek i pantlí chodila jako nějaká klášterní panna. Že si tě raději tehdáž Pánbůh nevzal, nežli abys robil otcovi v hrobě hanbu a mně na má stará léta těžkost – těžkost!

(*Dá se do pláče.*)

MÁNEK (*pohnut*): K čemu to... Ludé vám jen klevet nanosili.

VÝSTUP OSMÝ

ADVOKÁT *vlevo*. **PŘEDEŠLÍ.**

ADVOKÁT (*přicházej*e): Mám čest – – mohl bych mluvit s panem gazdou Mešjaným? Jsem Huspeka z Prešpurku, pravotár.

MÁNEK: To jsem já. (*Potichu k matce.*) Mamičko, ať ten pán žádné mrzutosti nepozná a ludé to neroznesú – proboha vás prosím, jděte teď v deset hodin po železnici zase zpátky. Upokojte zatím Maryšu, já sám dojedu zítra na noc dom. Včil

mám plnú hlavu – dožínky slavit a s tím pánem mám cosi důležitého o gazdovském kontrachtě vyjednávat.

MEŠJANOVKA (*hlasitě*): To všecko může tvoja matka vidět i slyšet. Ani kroku sa od tebe nehnu, abys mě zase nějak ocigánil! Já musím dojít na pravdu – do pekla tě padat nenechám. Nehnu sa od tebe, kdyby nebesa padaly, dokud to tady nespořádám a ty se mnú neodjedeš dom.

MÁNEK (*vzdorovitě*): Tož je dobře. Když vy se mnú tak chcete zacházet jako s chlapčiskem, uvidíte, co vyvedu. Ať sa to už všechno vyjeví. Tu toho pána pravotára jsem zavolal z Prešpurka, aby mi k tomu dopomohl. Už jsem mu všechno psal. Já s Maryšú žít nebudu, já přestúpím na luteránskou víru a vezmu si za ženu Evu.

MEŠJANOVKA: Aby tě Bůh v tu chvíli neztrestal, co bys sa do země propadl! Rodičko boží – já z toho zamdlím. (*Klesá na lavici ke stolu, ale vědomí a výřečnosti nepozbývájíc.*)

ADVOKÁT: No, no – jen se oba mírněte! Dá se to snad ještě rozumně vyrovnat!

MEŠJANOVKA: Nemá rozumu, nemá, velkomožný pane! Ženu správnou a dobrou jak beránka opustí a ty děti, siroty nešťastné –

MÁNEK: Neměla jste mě k ní donucovat!

ADVOKÁT: Dovolte, pane Mešjaný – a vy, staruško, která jste bezpochyby jeho matka, nevyrušujte nás z klidné porady. – Vy jste, pane Mešjaný, před čtyřmi lety, kdy jste se ženil, také již nebyl chlapčisko. Tehdy jste se měl nemilému vám sňatku vyhnout! Nyní se vašemu přání staví vstříc nepřekonatelné překážky.

MÁNEK: Ale jakpak, když to v našem kraju jeden malíř z Vídně – a že to byl velký pán – tak provedl. A jakýsi hrabě na dolní krajině, také katolík, že to také tak urobil...

MEŠJANOVKA: A ty si musíš z lidí ďáblem posedlých brát příklad? Že páni! Ty -

ADVOKÁT: Dovolte, paní Mešjaná - takhle bychom jakživi k nijakému konci nepřišli. Vy nás musíte na chvíli opustit a já vás ujišťuji svým čestným slovem, že budu s vaším synem jednat po vašem svědomí.

MEŠJANOVKA: Tož jdu. Ale, velkomožný pán, vemte si tu vašu radu na svú dušu. A ty, synu, pamatuj na ty siroty. (*Odchází zpátky vpravo.*)

VÝSTUP DEVÁTÝ

ADVOKÁT, MÁNEK.

ADVOKÁT: Pane Mešjaný, dobře to ta staruška připomněla. Vždyť vy jistě nejste člověk zlý... Mějte před očima ty milé, dobré děti! Co byste jim nachystal pro budoucnost. Trpké vědomí, pro které by si vás jen ošklivily... Hned jak jsem přečetl váš dopis, měl jsem pro vás jen jednu upřímnou, nejrozumnější radu: Vraťte se jako počestný muž do náručí své rodiny.

MÁNEK: Velkomožný pane - to nemožu udělat!

ADVOKÁT: Můžete! Jenom kus pevné vůle.

MÁNEK: Já tu, pro kterou chcu všechno podstúpit - tak lúbím!

ADVOKÁT: Rád věřím! Ale jaký osud vás oba čeká? Pro váš rozvod nemáte žádné platné příčiny. Léta to bude trvat - za to vám ručím -, než se domůžete zákonitého povolení pro sňatek sedmihradský. A potom - katolická církev ho nikdy neuzná - prstem si na vás budou ukazovat, budou vámi pro zlý příklad opovrhovat.

MÁNEK: Však ten rozdíl v naší a luteránské víře není tak velký.

ADVOKÁT: Není. Ale víte, příteli, náboženství přece se nedá zaměnit jako nějaký kroj. Proto by si vás, troufám, ani luteráni nevážili. Po mém tušení bude jistě vaše řádná žena proti té druhé – světicí...

MÁNEK: Velkomožný pane, já su nešťastný člověk! (*Přejde vpravo a sedne u stolu skleslý.*)

ADVOKÁT: Jen zmužilost! Kdybyste však nikterak nechtěl upustiti od svého úmyslu a chtěl mermomocí provésti těžký ten proces – tož se obraťte již raději ke mně, než abyste vlezl do rukou nějakému nesvědomitému zástupci, že byste pro svoji věc musel obětovat asi celé své jmění. Mně dáte nyní za moji obtížnou cestu a poradu pouze sto rýnských.

MÁNEK (*zaraženě, obraceje se, vstává*): Sto rýnských?

ADVOKÁT: Vidíte, již to se vám zdá za celý den mého promeškání, obtížnou cestu a noc, kterou ještě mi je nastavití – mnoho, není-li pravda? Ó příteli, co byste asi říkal výlohám celého procesu?

MÁNEK *podává mu mlčky peníze.*

ADVOKÁT: Děkuji vám. (*Podává mu ruku.*) Rozvažte si dobře moji poradu; upřímněji by s vámi nejednal ani vlastní bratr. Sbohem! (*Odchází.*)

VÝSTUP DESÁTÝ

MÁNEK, EVA.

Z druhé strany vchází EVA, váhavé nahlížejíc.

EVA: Mánku, odešla už tvoja mama?

MÁNEK: Ano. Ale znenazdaja tu zase bude. Ten pán, co včil odchází, byl ten přešpurský pravotár.

EVA (*chvatně, pohlíží mu napjatě do obličeje*): A co si s ním smluvil? Jak dlouho bude ještě do našich sdavků?

MÁNEK (*rozpačitě*): Ba tuším – těžko to půjde...

EVA (*s hrůzou*): Těžko – těžko – tobě?

MÁNEK: Nermuť sa nad tím, Evuška! Ale on mi to všechno upřímně jak vlastní bratr vyložil, že by ten rozvod s Maryšú leta trval a potom prý by ještě sdavky neměly u katolíků žádné platnosti – prstem prý by si na nás ukazovali...

EVA (*opakuje zoufale k sobě*): Prstem ukazovali – na nás oba – nejenom na mne jedínú.

MÁNEK: A všechno moje jmění by na to mohlo padnúť; včil už jsem musel dat za ten jeden deň sto rýnských! Jenom si něco se súdy začít – hned je jmění pryč.

EVA: Jmění – za pokoj života. (*Dívá se na své dlaně.*) A já ho nemám.

MÁNEK: Poradil mi, abychom toho raději nechali.

EVA: Už nechali... Mánku, (*přetírá si oči*) jak sa na mne ten těžký sen věsí... Vidíš je? Ty nebožtíky... (*Bere ho za rámě.*)

MÁNEK (*obejme ji svobodnou rukou kolem pasu*): Evuška, já si také myslím, že by už bylo pro ty moje děti a pro naše jmění k lepší radě, kdybychom si jen tak před Bohem náleželi. Když sa do naší dědiny nenavrátiš, nic hanlivého sa tam na tebe nedozvěďá. Tady u Dunaja bychom mohli spolu žít každý rok po ten čas polní práce, kerú bych si zjednal tady lebo jinde v Rakúsích. A ty ostatní měsíce bych k tobě dojížděl a platil ti živobytí, kde bys enom sa chtěla usadit.

EVA *se mu vymkne a schoulí se k zemi.*

MÁNEK: Nermuť se nad tím, dušička, nermuť... Co tomu říkáš?

EVA (*tupě pozvedne hlavu*): Nic...

MÁNEK: Do naší dědiny už sa nevrátíš?

EVA: Nevrátím.

MÁNEK: Že, dušička moja, my budem také tak spolem šťastni?

EVA (*povstane*): Budem... (*Vrávorá několik kroků od něho.*)

Volání za scénou: Pan barón jedú! A paní baronku s sebou vezú!

MÁNEK: A, Bože můj, ten barón s paní. Jestlipak to bude všechno vpořádku? Já včil budu celý popletený tú radostú, že jsi ke všemu svolná a že to tak bez mrzutosti dopadne. (*Odejde.*)

VÝSTUP JEDENÁCTÝ

EVA *sama.*

EVA (*rozhlíží se*): Tmí sa – všude – je-li to možná?! (*Vykřikne.*) Ne – já sa zakopat nedám – Mánek mě musí ubránit! On sa jen pomátl, že tu byl sám, tak měkký, ohebný, jak tam u vody to rákosí – že jsem já u něho nebyla.

VÝSTUP DVANÁCTÝ

EVA, MÁNEK, DĚLNÍCI a DĚLNICE *hrnou se z obou stran; dva z nich přinášejí housle a jeden fujaru. ŽIGA, ZUZKA.*

MÁNEK (*vrací se k Evě*): Poklasný už to víno nechal vynést do síňky k ratejně.

ŽIGA: Pan barón s paní barónkú jsú zatím u pana správca. Přijdú za chvílu sem.

DĚLNÍCI (*pozdravují*): Pánbůh daj šťastný dobrý večer!

EVA *se opře stranou o žebřík a zírá zdrceně kolem.*

MÁNEK: No, scházíte sa už a muzika sa už také chystá – jakpak by sa to tančilo bez muziky. Co?

ŽIGA (*houslista*): Ta nám ten psotný život více osladí než všechno pojezení a popití.

Tři ženy se Zuzkou rozdávají polévku a nalévají vína. Všecko dělnictvo sedne a jí.

MÁNEK: No, jen někomu, milý Žigo – snad jen tak horké hlavě, jako jsi ty... Já na příklad bláznil sa co svobodný chasník ve-lice za muzikú, ale dnes bych už věru pro ňu hladu netrpěl. (*Uchopí před sebou džbánek a pozdvihuje.*) Tak, děti moje, dokud jste ještě všichni při rozumu, děkuju vám jménem panstva a sám také za všecku vašu práci a poslušnost. Chovajte sa jen ještě pořádně až do poklidu řepných polí – ať mi robíte česť!

ŽIGA (*povstav*): Zaplať vám všecko Pánbůh, gazdo! Když nás zavoláte napřesrok znovu na tovarych, věru rádi zas za vámi dojdeme.

OSTATNÍ (*volají*): Zaplať Pánbůh! Ba dojdeme!

VÝSTUP TŘINÁCTÝ

MEŠJANOVKA. PŘEDEŠLÍ.

MEŠJANOVKA (*bere se k Mánkovi*): No, gazdo, včil už mne tady snad strpíš? Ten pan pravotár mne trochu rozebral – potěšil.

MÁNEK: Všecko to bude v pořádku, mamičko. Sedněte si tu u nás (*vykazuje jí místo podle sebe vpravo*) a pojezte i napíte sa s námi. Víte dobře, že já mám odjakživa nejradši být s každým zadobře.

VÝSTUP ČTRNÁCTÝ

PŘEDEŠLÍ, ZUZKA, později BARON, BARONKA a SPRÁVCE.

ZUZKA (*k Evě*): Evuša, paní baronka s baronem jdú a ptali sa po tobě. Tuším prý dostaneš od paní baronky zlatý křížek – řekla mi to poklasná.

MEŠJANOVKA (*zalétne zrakem k Evě a povstává*): Hlele, toť je ta roba!

Přichází **BARON, BARONKA a SPRÁVCE.**

ŽIGA (*vykřikne*): Páni už došli!

MÁNEK: Pozor! Zahrajte jim tuš!

Všichni povstanou, čtyři hudebníci spustí krátký tuš; potom všichni pozdraví.

VŠICHNI: Pánbůh daj šťastný dobrý večer.

BARON (*chybnou mluvou Němce*): Tobrý večr! My sme tu kolem špacírovali a sluchali, že ste tobrý mysl. Za muzik děkujeme.

BARONKA (*k správci*): Pane správce, kdepak je gazdina?

SPRÁVCE: Gazdo, kde je vaše žena?

EVA se k nim bere do popředí.

MÁNEK: Hen toť!

BARONKA (*k Evě*): Tu přijmete ode mne na památku křížek. Pozorovala jsem vás již mnohokrát, vždy jste se mi tak pro svůj čistý a zajímavý kroj líbila.

EVA přijme křížek.

BARON (*prohlíží si se zalíbením Evu*): Ale je to hezký ženská, pěkný persona ta váš manželka, gazdo.

MEŠJANOVKA (*rázně se k nim přidere*): Poníženě prosím, velkomožné panstvo, to není žádná manželka mého syna. A ten křížek, co jste jí darovali, je jen na hřích – ona ani naší víry není – ona je luteránka...

BARONKA: Co to znamená? Gazdo – to není vaše žena?

EVA (*horečně přeběhne k Mánkovi*): Mánku! (*Chytne se jeho ruky.*) Pro moju ztýranú, tobě oddanú dušu, na dušu tvoju, na kterou si uvázal slib, že si mě vezmeš za ženu, pověz tady přede všemi, pověz, že si mne vemeš – a už brzo vemeš.

MEŠJANOVKA: Nelípni sa na něho, ty robo jedna, bez víry, bez Boha...! Máňku, synečku nešťastný, nezapíraj Maryšu – ani ty drobné děti!

MÁNEK (*pokrýváje si oči*): Co mně tu vyvádíte před panstvem, přede všemi... Evuša, v nešťastnú chvílu jsme sa to po druhé sešli – já už jsem ti to prve pověděl, že si tě vzít nemožu... Ale vám, mamičko, tuhle hanbu taky nezapomenu.

BARON: Gazdo – to není váš manželka?

MÁNEK (*zmateně*): Není, není, pane barone...

EVA s výkřikem prudce odběhne. MEŠJANOVKA se utíhne ke stolu.

BARON: Tohle je zvláštní věc.

BARONKA: Ba, trapná podívaná – vzdalme se již odsud...

BARON: No, tak my vás tu už prohlídnu – tak už půjdeme. S Pánembohem. Poručáme se.

MÁNEK (*k odcházejícím*): Váš pokorný sluha. Přeju šťastnú dobrou noc!

LID (*volá*): Pánbůh daj šťastnú dobrou noc!

MÁNEK (*když panstvo odešlo*): A včil sem dajte vína – (*pije*) a muziko, zahrajte mi friško, ať sa mi ta zlost z hlavy vybere. Ale opiju sa dnes – opiju – třeba že jsu gazda druhým například! Sákryš! (*Uhodí pěstí do stolu.*)

Ztichlá MEŠJANOVKA si opře do rukou u stolu hlavu. Hudba spustí tichounkou slovenskou trávnicí³¹: „Dobrou noc, má milá, dobrou noc...“ Pod houští stranou se posadí ZUZKA se šitím, takže světlo se zavěšené na stromě lampy na ni padá. Na oddělené levé straně je temný večer s vycházejícím srpem měsíce. EVA se tiše přiblíží k ZUZCE se dvěma uzlíky, a položí ji na zem, přiklekne k ní.

³¹ Píseň, která se zpívá při žetí trávy apod.

EVA: Co to šiješ, Zuzka?

ZUZKA: Městské šaty pro to moje dievča, jsú skorej spraveny než slovenské hábky. Ráda bych je dorobila do zejtrejška na cestu a šiju to jen tak bez míry – po paměti. Pokaždé, když sa vrátíme z práce, na to zapomenu, a po večeri, když šití vezmu do ruky, ona už zaspala. A mamička říká: Nevytrhuj to dítě z libého spánku!

EVA: Ta tvoja mamička má to děcko tak ráda – jako bys bývala se-zdaná.

ZUZKA: Ba. Zprvu mě pro to týrala, ale když už děvčica byla na světě, vzala si ju do lásky, jako by to byla její.

EVA (*kladouc jí na klín jeden z uzlíků*): Tu máš; to jsem ti, chystajíc sa na cestu, vynašla nějaké hábky – je to všechno zánovní.

ZUZKA: Zaplať ti to Pánbůh, Evuša...

EVA: A toť jsem po nocech ušila pro sebe takový směšný ústroj, že ho jakživa potřebovat nebudu... Jsú to ty batysové rukávce, stánek, šatka i fěrtošek – všecko těžce vyšívané. Zuzka, proboha tě prosím, rozprodaj všechny ty věci a za ty peníze kup po pěkném muškátu a rozmaryji na oba hroby rodičů. A té mojí děvčici daj celý hrobeček posázet kvítím, které jen po kraju ke koupí dostaneš, aby sa to nad ňú po celé léto rozvíjalo. Tetku ode mne pěkně pozdravuj a Samkovi vyříd', aby mně to všechno odpustil, že mu přeju všeho dobrého na zemi a po smrti království nebeské.

ZUZKA: Což nevrátíš sa nikdy dom – zůstaneš kdesi tu?

EVA (*postavane, vrtí hlavou*): Nevrátím... Zůstanu tady. (*Zajde několik kroků.*)

ZUZKA: Co to myslila? V těch očích jako kdyby měla červené mušečky – to nejsou slzy – ona plakat nedovede. Sužuje sa, chuděra.

EVA (*se k ní chvatně vrací*): Zuzka, ještě mám ten křížek od paní baronky. Zprvu jsem ho chtěla poslat také té své děvčici, abys jí ho tam do hlíny zahrábla – ale ne... Jdi, hned běž a daj ho do ruky Mešjanovce, že jí ho posílám se slovy toho, jenž nad hříšniců pověděl: Kdo sám jsi bez viny, hod' na ni první kameň...

ZUZKA *se bere k MEŠJANOVCE, hovoříc s ní potichu. Na břehu Dunaje objeví se DANYŠ a dle hudby roztoužené zazpívá. EVA se vrhne v horečném štkání na kolena k opuštěnému sedátku Zuzčinu.*

DANYŠ:

Dobrou noc, má milá, dobrou noc!
Nech je ti sám Pánbůh na pomoc!
Dobrou noc! Dobré spi!
Nech sa ti zdávajú o mně sny...

MÁNEK (*křičí*): Nenotujte takovou smutnú! Čardáš mi zahrajte!
A kdo chce tancovat?

Hudba počne čardáš a dva párky jej počnou tančit, ostatní se pohyblivě rozjařují. MÁNEK si dá ruku za hlavu a sám po notě poskakuje.

EVA (*sama*): Točí sa to všechno, točí – ten hlúpý svět! A pro mne není nikde místečka, (*shýbajíc se, hmatá po zemi*) které by jako oheň nepálilo. Mamičko moja, tys darmo ke mně s Katuškou a tatíčkem nedocházela – já nevěděla, že jsem byla jen gazdinú robú – že mne Mánek zradí – nechá v ponížení k pošlápnutí. (*Přeběhne nazad ke břehu a vynesce ruce nad hlavu.*) Bude moja svatba s Mánkem – bude veselí – a moje vítězství! Bože, smiluj se nad bídnú dušú...!
(*Vrhne se do řeky.*)

VÝSTUP PATNÁCTÝ

DANYŠ. PŘEDEŠLÍ.

DANYŠ (*volá*): Gazdino, Kristušku ukřižovaný! Gazdino! (*Přiběhne k hodovníkům. Hudba zanikne*): Gazdina skočila do Dunaja!
Kde už je – kde už je!

ZUZKA: Jezú Maryjá – moja dobrá Evuša! (*Běhá zmateně po břehu.*)

MÁNEK (*přestane tančit, v zoufalství*): Evuša! Evuša! Duša moja! (*Klesá ve mdlobě.*)

Opona spadne.